

Heli Kaatrakoski

**Verkostotyötä ja yhdessä oppimista:
kehittämässä sakkorangaistusvankien
sijoittamistoimintaa vankilan ulkopuoliseen kuntoutukseen**

REPORT NO. 122, UNIVERSITY OF STAVANGER
OCTOBER 2022

Reports from UiS

Rapport no. 122
Publisher University of Stavanger
ISBN 978-82-8439-127
ISSN (online) 2387-6662
DOI <https://doi.org/10.31265/USPS.247>

Lisens: [CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Verkostotyötä ja yhdessä oppimista: kehittämässä sakkorangaistusvankien sijoittamistoimintaa vankilan ulkopuoliseen kuntoutukseen

Dr Heli Kaatrakoski
Postdoctoral Fellow in Social Work
Institute of Social Studies
Faculty of Social Sciences
University of Stavanger
Norway

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under the Marie Skłodowska-Curie grant agreement No 894280.

Alkusanat

Tämä tutkimuksen aiheena on Rikosseuraamuslaitoksessa ja vankeinhoidossa käynnissä oleva toiminnan kehittäminen. Useat tutkimukset tukevat ruohonjuuritason työntekijöiden osallistamista organisaatiossa tapahtuviin muutoksiin ja työn kehittämiseen, mikä on myös Rikosseuraamuslaitoksessa otettu huomioon. Tämä raportti perustuu tutkimukseen, joka pienellä panoksellaan tuo työntekijöiden äänen esiin vaativassa kehittämistyössä. Tästä mahdollisuudesta monet haastateltavat olivat kiitollisia, alla heistä yhden näkemys:

Ja sit jotenkin tämmösessä murrosvaiheessa, niin mä kyllä pidän sitä tärkeänä, että sitten tulee se työntekijöiden ääni. Ja varsinkin ajattelen, että joo, oma arvo on meillä tuoreilla keltanokilla, mutta sitten se, että kenellä se vaikuttaa sitten myöskin siihen kokonaisvaltaisemmin ne muutokset siihen työnkuvaan ja kaikkeen. Niin se on kyl merkittävä se, että sen saa, pääsee kertomaan, ja tehdä näkyväksi, koska se ei oo ihan yksinkertainen juttu sekään. (E1)

Raportissa on käytetty paljon haastateltavien suoria lainauksia. Tutkija teki tämän päätöksen antaaakseen työntekijöiden äänen tulla kuuluviin mahdollisimman aidosti ja liikaa tulkitsematta.

Laajemmasta näkökulmasta tämän tutkimuksen tavoitteena on tuottaa sekä empiiristä tietoa että teoreettista ymmärrystä muutoksiin liittyvistä käytännöistä. Käsillä oleva raportti keskittyy empiirisen tiedon kuvailemiseen ja jakamiseen. Tavoitteena on, että tuloksia voidaan käyttää vankilatoiminnan kehittämisessä sekä lähitulevaisuudessa että pidemmällä aikavälillä. Tutkimustuloksia syvennetään analyttisemmällä otteella ja levitetään sekä kansallisesti että kansainvälisesti lähitulevaisuudessa.

Kiitokset

Kiitän lämpimästi kaikkia Rikosseuraamuslaitoksen työntekijöitä, jotka osallistuivat tähän tutkimukseen. Olin erittäin positiivisesti yllättynyt siitä innostuneesta ja kiinnostuneesta vastaanotosta, jonka heiltä sain lähestyessäni heitä haastattelupyynnöllä. Kaikkia tuntui yhdistävän sitoutuminen ja omistautuminen omaan työhönsä ja Rikosseuraamuslaitokseen. Oli ilo päästä keskustelemaan heidän kanssaan ja oppimaan heidän kokemuksistaan ja vahvasta asiantuntijuudestaan.

Erityiskiitokset menevät Ulla Knuutille, joka auttoi minua käytännön asioissa sekä haastattelujen käynnistämisessä. Lisäksi kiitän seuraavia henkilöitä: Sarah Hean (Stavangerin yliopisto), Päivikki Lahtinen (Agderin yliopisto) ja Terhi Esko (Helsingin yliopisto) jotka toimivat tukenani ja ajatusteni peilinä tätä tutkimusta tehdessäni.

Yhteenveto

Tutkimuksen kohteena on Rikosseuraamuslaitoksessa (RISE) kehitteillä olevaa uusi toimintamalli: päihdeongelmaisten sakkorangaistusvankien sijoittaminen vankilan ulkopuolisiin kuntoutuslaitoksiin. Keskiössä on RISEn työntekijöiden kokemukset ja näkemykset toiminnasta ja sen kehittämisestä. Tutkimuksessa kartoitetaan:

1. Näkemyksiä vankien ulkopuolisesta sijoituksesta
2. Uuteen toimintamalliin liittyvää osaamisen kehittämistä
3. Ulkopuoliseen sijoitustoimintaan liittyviä haasteita ja hyviä käytäntöjä
4. RISEn keskeiset toimijat ulkopuolisessa sijoitustoiminnassa sekä niiden välisiä haasteita ja hyviä käytäntöjä
5. Rikosseuraamusalan tulevaisuus

Tutkimuksen käsitys toiminnasta ja oppimisesta perustuu kulttuurihistorialliseen toiminnan teoriaan ja sen pohjalta kehitettyyn kehittävän työntutkimuksen metodologiaan. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastatteluin RISEn eri yksiköissä. Haastattelut (N=26) toteutettiin kahdessa osassa: kesäkuussa 2021 (N=10) sekä tammikuun ja maaliskuun 2022 välillä (N=16).

Sakkovankien ulkopuoliseen päihdekuntoutukseen liittyvää kehitystyötä pidettiin tärkeänä, mutta sen tarkoituksenmukaisuutta, taloudellisuutta ja vaikuttavuutta kyseenalaistettiin. Toisella haastattelukierroksella monet haastateltavista ilmaisivat tyytyväisyytensä kehittämistyön etenemiseen. Erityisesti huomioitiin henkilökunnan sitoutuminen hankkeeseen, eri yksiköiden välinen yhteistyö, uudet keskustelunavaukset sekä asiakasprosessin vahvistuminen yhteisenä työkohteena. Monet haastateltavista painottivat jatkuvan oppimisen tärkeyttä hankkeen aikana kuin myös onnistunutta työskentelyä RISElle uudella ja epätyypillisellä ketterällä tavalla. Keskeiset hyvät käytännöt ja haasteet liittyivät vankeihin tai heidän ilmaisemiinsa näkemyksiin toiminnasta, sääntöihin ja normeihin (esim. lainsäädäntö, hankkeen tavoitteiden muuttuminen, työkulttuuri), työnjakoon (esim. rajoja ylittävä työskentely, hankkeen työnjaollinen organisointi) ja välineisiin (esim. kommunikointi ja viestintä).

Aineistosta nousseet osaamisen kehittämisen teemat olivat (1) osaamisen kehittämisen tarpeet (2) informaali oppiminen, (3) yhteistyö ja yhteisöllinen oppiminen sekä (4) jatkuva oppiminen, ketteryys, kokeilukulttuuri ja ratkaisukeskeisyys.

RISEn keskeisiksi verkoston jäseniksi ulkopuolisessa sijoitustoiminnassa nostettiin: vankiterveydenhuolto, kunnat, päihdekuntoutuslaitokset, kolmannen sektorin toimijat ja ulosottolaitos. Toisella haastattelukierroksella kuvattiin vahvistunutta ja onnistunutta yhteistyötä eri verkoston jäsenten kanssa. Haasteina tuotiin esiin muun muassa se että sosiaali- ja terveysministeriö ei ole ollut alusta asti mukana toiminnan suunnittelemisessa, verkoston jäsenten vaikea tavoitettavuus, kuntoutuslaitosten tarjoamat hoitomuodot, jotka eivät tarkoituksenmukaisia sakkovangeille tai niitä on rajoitetusti tarjolla. RISEn johdon toivottiin osallistuvan verkostojen rakentamiseen.

Tuloksista analysoitiin jännitteet, jotka ilmaisevat keskeiset kriittiset pisteet toiminnassa. Osaamisen kehittämiseen ja informaalin oppimiseen liittyvät analysoidut jännitteet olivat seuraavanlaiset:

- itsenäinen ote työhön ja oppimiseen – organisaation rooli oppimisen tukemisessa
- ei-perinteinen ketterä oppiminen – hierarkkiset ja siiloutuneet organisaatorakenteet

Verkostoitumiseen ja yhteistyöhön liittyvät jännitteet olivat:

- yksilön vastuu ja kontaktit – systeeminen verkostoituminen jossa johto mukana
- alueellinen kehittäminen – valtakunnallinen kehittäminen

Yleisesti toiminnan kehittämiseen liittyvä jännite oli:

- ylisektoraalinen kehittämisen tarve – yksipuolinen kehittäminen (oikeusministeriön vastuu)

Haastateltavien pohdinnat rikosseuraamusalan tulevaisuudesta olivat pääasiassa myönteisiä. Heidän esiin tuomansa tulevaisuuteen liittyvät pääteemat olivat: sakkovankihankkeen tulevaisuus, vastuuvirkamiesmalli ja lähityö, verkostotyö ja kansainvälisyys, osaamisen kehittämisen tarpeet, digitalisaatio, vankiryhmät ja heidän tarpeensa sekä rangaistusten ja yhteiskunnan avoimuus.

Tutkimus- ja kehittämis ehdotuksiksi nousivat: (1) Sakkovankitematiikkaan liittyvä pitkittäistutkimus, joka kohdistuu sekä RISEn henkilöstön että verkoston jäsenten kokemuksiin ja kehittämis ehdotuksiin ja (2) Nais erityisen työn/palvelujen kehittäminen ja tutkiminen.

Sisällys

1. Johdanto tutkimukseen ja sen tavoitteisiin.....	1
1.1 Valtakunnallinen sakko- ja lyhytaikaishanke.....	2
2. Tutkimuksen teoreettisen lähtökohdat.....	3
3. Tutkimusmenetelmät	4
4. Tulokset	5
4.1. Yleiset näkemykset hankkeesta ja ulkopuolisista sijoituksista	5
4.2. Osaamisen kehittäminen muutostilanteessa.....	7
4.3. Ulkopuoliseen päihdekuntoutukseen sijoittaminen toimintana	11
4.4. RISE ja keskeiset verkoston jäsenet	22
4.5. Tulevaisuuden näkymiä.....	32
4.6. Odottamaton tutkimustulos	36
5. Yhteenveto	36
6. Tutkimus- ja kehittämissuositukset.....	40
Lähteet	41

1. Johdanto tutkimukseen ja sen tavoitteisiin

Gloaalien, yhteiskunnallisten ja teknologioiden muutosten myötä organisaatiot muuttuvat nopeasti ja työ monimutkaistuu kaikilla yhteiskunnan eri osa-alueilla. Rikosseuraamusala ja vankilassa tehtävä työ eivät ole poikkeuksia tässä kehityksen myllerryksessä. Tämän päivän vankiloita voidaan kuvata dynaamisiksi, ennalta-arvaamattomiksi ja ei-lineaariksi työympäristöiksi, joissa yhtäältä painotetaan asiakaslähtöisyyttä ja joustavuutta sekä kuntouttavan työtoiminnan hallintaa, toisaalta edellytetään standardoitujen menetelmien käyttöä ja työn ja suoritusten tulosten mittaamista (Bruhn ym., 2017; Liebling ym., 2011; Hean ym., 2021; Yliaska, 2014).

Muutoksen tahti ja työpaikkojen dynaaminen luonne edellyttävät enenevässä määrin systeemistä näkökulmaa työhön ja yhteisöllistä muutoksen hallintaa (Virkkunen & Newnham, 2013). Tämä näkyy myös oppimisen ja toiminnan kehittämisen teorioissa ja metodologioissa, joissa on alettu painottaa yksilön toiminnan ja oppimisen sijaan yhteisöllistä näkemystä työtoiminnassa ja siihen liittyvässä oppimisessa (Hager, 2011; Teece, 2018).

Aiemmissa vankilatutkimuksissa on tuotu esiin, että voidakseen tuottaa palveluja, joilla on vaikuttavuutta, tämän päivän valvontahenkilöstön tulisi oppia muilta asiantuntijoilta kuin myös oppia ja työskennellä muiden ammattiryhmien kanssa. Esimerkkeinä on annettu: mielenterveyden ja päihdekuntoutuksen ammattilaiset, poliisi, sosiaalityöntekijät ja vapaaehtoistyöntekijät (Cianciolo et al., 2004; Davidson, 2016; Hean ym., 2021; Jaspers ym., 2019; Laurila ym., 2021). On siis tunnustettu, että yksilöiden kurssittamiseen ja tiedon jakamiseen tukeutuminen ei ole riittävää osaamisen kehittämistä moderneissa vankiloissa. Yhteisöllisen kehittämistoiminnan on taasen todettu tukevan työntekijöiden työhyvinvointia työpaikoilla (Mäkitalo & Launis, 2007).

Vankien tarpeet ovat enenevässä määrin vaikeasti määriteltävissä ja toiminnan suunnittelu pitkällä aikavälillä haasteellista (Hean ym., 2021). Vangit ovat moniongelmaisia ja usein työkyvyttömiä henkisten ja fyysisten ongelmien vuoksi (Lutze, 2014; Wuolijoki ym., 2011). Yhdysvalloissa vankiloissa on enemmän mielenterveysongelmista kärsiviä kuin sairaaloissa mielenterveyspotilaita ja vastaavanlainen suuntaus (transinstitutionalisation) on nähtävissä myös muissa länsimaissa (Allison ym., 2017; Melnikov, 2017).

Suomessa erityisen haavoittuva vankiryhmä on sakon muuntorangaistusta suorittavat sakkorangaistusvangit (sakkovanki). Sakon muuntorangaistus on menettely, jossa sakko muunnetaan uudella tuomioistuimen päätöksellä vankeusrangaistukseksi. Menettelyä sovelletaan tapauksissa, joissa sakko on jäänyt maksamatta, eikä sitä ole saatu ulosottoin perittyä. Verrattuna valtaväestöön tai vankeihin yleensä, sakkovangeilla on huomattavasti enemmän sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia, päihteidenkäyttöä ja asunnottomuutta. Wuolijoki ym. (2011, pp. 3305–3306) kuvailevat sakkovankeja seuraavasti:

Sakkovangit ovat siviilielämässään niitä potilaita, jotka kiertävät eri vastaanottopisteitä hakien lääkkeitä päihtymis- ja kaupantekotarkoituksiin. He ovat usein juuri niitä potilaita, jotka aiheuttavat järjestyshäiriöitä ja väkivaltilanteita vastaanotolla. He eivät sitoudu pitkäaikaisiin hoitosuhteisiin.

Laajemmasta näkökulmasta sakkovankiproblematiikka linkittyy muihin lyhytaikaisvankeihin liittyviin haasteisiin. Molempien vankiryhmien profiili on hyvin samankaltainen ja uusintarikollisuusaste

korkea. Uusintarikollisuuden yleisyys viittaa siihen, että vankeustuomiolla ei ole toivottavaa vaikuttavuutta (Laurila ym., 2021; Lievesley ym., 2018; Wuolijoki ym., 2011).

1.1 Valtakunnallinen sakko- ja lyhytaikaishanke

Tämä tutkimus on toteutettu Rikosseuraamuslaitoksessa (RISE), joka toteuttaa oikeusministeriön linjaamaa kriminaalipolitiikkaa Suomessa. Sen ensisijaisena tehtävänä on huolehtia tuomioistuinten määräämien rangaistusten täytäntöönpanosta lainmukaisesti ja turvallisesti kuin myös parantaa yhteiskunnan turvallisuutta vähentämällä uusintarikollisuutta.

Tutkimuksen kohteena on RISEssä kehitteillä olevaa uusi toimintamallia: päihdeongelmaisten sakkorangaistusvankien sijoittaminen vankilan ulkopuolisiin kuntoutuslaitoksiin. Sakkorangaistus syntyy tapauksissa missä henkilö ei pysty maksamaan hänelle määrättyä sakkoa ja tämä muunnetaan erillisessä oikeudenkäynnissä vankeusrangaistukseksi. Suomessa sakkorangaistuvankeja on aiemmin ollut vuosittain noin 1500 ja tuomiot ovat olleet suhteellisen lyhyitä. Sakkorangaistuksia tiukennettiin Suomessa vuoden 2021 alusta voimaan tulleen lakimuutoksen myötä¹. Käytännössä tämä on tarkoittanut sakkorangaistusvankien lukumäärän kasvamista vankiloissa.

Rikosseuraamuslaitoksella varautumista kasvaviin sakkovankimääriin ja uuden toimintamallin kehittämistä on tuettu valtakunnallisella sakko- ja lyhytaikaishankkeella (1.3.2021-31.12.2022), johon palkattiin yhdeksän projektityöntekijää kuhunkin RISEn kolmeen rikosseuraamusalueeseen. Hankkeen tavoitteena on (1) lisätä sakko- ja lyhytaikaisvankien rangaistuksen aikaista sijoittamista ulkopuoliseen päihdekuntoutuslaitokseen, (2) kehittää ja laajentaa alueellisesti Rikosseuraamuslaitoksen yksiköiden, kuntien (mm. sosiaali- ja terveyspalvelut, päihde- ja mielenterveyspalvelut, asuntotoimijat), Vankiterveydenhuollon ja päihdepalveluja tuottavien toimijoiden keskinäisiä yhteistyökäytäntöjä ja kuntoutuspolkuja ennen vankeutta, vankeuden aikana ja vapautumisen jälkeen sekä (3) kehittää sakko- ja lyhytaikaisvankien toimintaa, palveluja ja jatkumojä vankiloissa. Tämä tutkimus keskittyy sakkovankeihin.

Yksittäisissä vankiloista sakkovankeja on sijoitettu vankilan ulkopuolelle systemaattisesti jo pidempään, mutta koko maata ajatellen toiminta on ollut vakiintumatonta ja kehittämistä vaativaa. Ulkopuoliset sijoitukset haastavat työntekijöitä. Työhön liittyy enenevässä määrin arviointia, kartoitusta sekä työskentelyä useiden eri ammattiryhmien kanssa yli organisaatorajojen. Uusi toimintamalli vaikuttaa myös työntekijöiden toimenkuviin ja siihen mikä kuuluu heidän vastuualueisiinsa (vastuuvirkamiesmalli, lähityö).

Tämän tutkimuksen painopisteenä on RISEn työntekijöiden kokemukset ja näkemykset sakkovankien ulkopuolisen sijoitustoiminnan kehittämisessä. Tutkimus on osa laajempaa tutkimusprojektia Suomessa ja Norjassa: *Learning gaps in criminal justice system* GAPSLE-894280. Tutkimus toteutetaan rinnakkain mutta erillisenä tutkimuksena suomalaisen valtakunnallisen sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen kanssa.

¹ Vuoden 2021 alusta tullut lakimuutos lyhensi muuntorangaistuksen enimmäispituutta 60 päivästä 40 päivään. Muuntorangaistuksen vähimmäismäärä on 4 päivää.

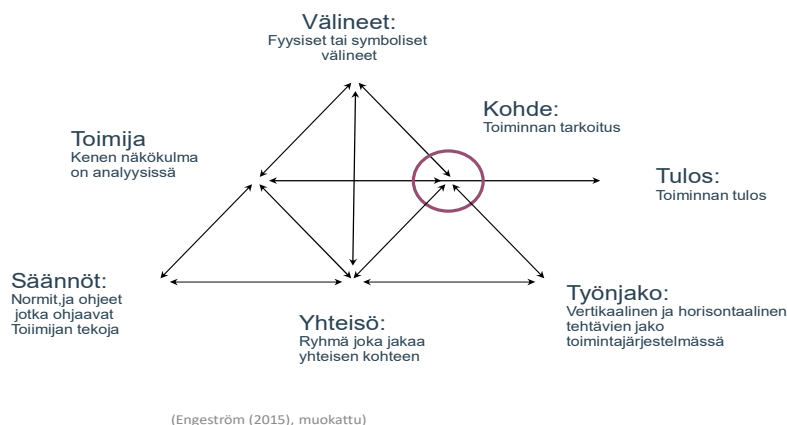
Tutkimuksessa kartoitetaan:

1. Työntekijöiden näkemyksiä vankien ulkopuolisesta sijoituksesta
2. Työntekijöiden näkemyksiä uuteen toimintamalliin liittyvästä osaamisen kehittämisestä
3. Ulkopuoliseen sijoitustoimintaan liittyviä haasteita ja hyviä käytäntöjä
4. RISEn keskeiset toimijat ulkopuolisessa sijoitustoiminnassa sekä niiden välisiä haasteita ja hyviä käytäntöjä
5. Työntekijöiden näkemyksiä rikosseuraamusalan tulevaisuudesta

Raportin rakenne on seuraavanlainen. Ensinnäkin avataan lyhyesti tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat ja esitellään tutkimusmenetelmät. Seuraavaksi raportoidaan tulokset, joita seuraa yhteenveto. Lopuksi esitetään jatkotutkimus- ja kehittämissuosituksia.

2. Tutkimuksen teoreettisen lähtökohdat

Tutkimuksen käsitys toiminnasta ja oppimisesta perustuu kulttuurihistorialliseen toiminnan teoriaan (Vygotsky, 1978; Leontyev, 1978; Ilyenkov, 1977) ja sen pohjalta kehitettyyn kehittävän työntutkimuksen metodologiaan, jossa toiminnan analyysiyksikkö on toimintajärjestelmä (Engeström, 2015). Kuvio 1 alla havainnollistaa toimintajärjestelmän:

1

Kuvio 1. Toimintajärjestelmä

Teoriaperustan etuna on, että sen avulla pystytään hahmottamaan toimintaa kokonaisuutena sen sijaan että keskityttäisiin yksilöiden asenteisiin tai tekoihin. Systemisyydellä viitataan siihen, että kun joku toimintajärjestelmän osa muuttuu (esimerkiksi lainsäädäntö), vaikuttaa se myös toimintajärjestelmän muihin osiin (esimerkiksi työnjako). Suuret muutokset edellyttävät usein muutoksia kaikissa toimintajärjestelmän (rikosseuraamus) osissa ja usein vaikuttavat myös viereisiin toimintajärjestelmiin (kunnat, päihdekuntoutuslaitokset).

Teorianperustan toinen keskeinen toimintaan liittyvä käsite on ristiriita (Ilyenkov 1977) muutoksen ja oppimisen virittäjänä. Muutokset toimintajärjestelmässä voivat aiheuttaa ongelmia käytännön työssä. Analysoimalla ongelmia systeemisestä näkökulmasta, päästään muutosta virittävien ongelmien juurisyihin (Engeström 2015).

3. Tutkimusmenetelmät

Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastatteluin RISEn eri yksiköissä. Tutkija kutsui ensin RISEn yhteyshenkilöitä ja myöhemmin myös haastatelluilta saatavien yhteystietojen perusteella henkilöitä haastateltavaksi. Haastattelut (N=26) toteutettiin kahdessa osassa: kesäkuussa 2021 (N=10) sekä tammikuun ja maaliskuun 2022 välillä (N=16).

Haastattelut toteutettiin kahdessa osassa, koska tarkoituksena oli kerätä työntekijöiden näkemyksiä ennen varsinaista täytäntöönpanon aloittamista sekä muutama kuukausi sen jälkeen. COVID-19 pandemian vuoksi täytäntöönpanoja alettiin laajemmin toteuttaa 1.7.2021. Myöhemmin päätettiin, että 15.9.2021 alkaen lyhyiden vankeusrangaistusten ja sakon muuntorangaistusten täytäntöönpano rajoitetaan 31.12.2021 asti koronaviruksen leviämiskäsitteen pienentämiseksi. Muutosten vuoksi toisen haastattelukierroksen ajankohta siirtyi suunniteltua myöhemmäksi.

Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Henkilöille, joille haastattelukutsu lähetettiin, annettiin luettavaksi kuvaus tutkimuksesta sekä tietoa aineiston keruusta, analyysistä ja tallentamisesta. Heitä informoitiin heidän oikeuksistaan vetäytyä tutkimuksesta niin halutessaan ja siitä että heidät anonymisoidaan tutkimusaineistossa. Tutkimuksessa noudatettiin sekä kansallisia että kansainvälisiä eettisiä tutkimusohjeita, joita ovat julkaisseet Tutkimuseettinen neuvottelukunta ja the European Science Foundation. Koska tutkimus on osa laajempaa projektia, jonka kotipaikka on Norjassa, Norsk senter for forskningdata teki tutkimuksen eettisen arvioinnin ja puolsi sen toteuttamista (numero 776013).

Ensimmäisellä kierroksella kesäkuussa 2021 kutsutuista kolmestatoista asiantuntijasta kymmenen RISEn työntekijää suostui haastateltavaksi. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueelta osallistui kaksi asiantuntijaa, Länsi-Suomen kaksi ja Etelä-Suomen kuusi. Haastateltavista kuusi työskentelee vankilassa, kolme yhdyskuntaseuraamustoimistossa ja yksi aluehallintokeskuksessa.

Toisella kierroksella alkuvuodesta 2022 haastateltiin kuuttatoista asiantuntijaa, joista seitsemää oli haastateltu myös ensimmäisellä kierroksella. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueelta osallistui neljä asiantuntijaa, Länsi-Suomen kuusi ja Etelä-Suomen neljä. Haastateltavista seitsemän työskentelee vankilassa, kolme yhdyskuntaseuraamustoimistossa, neljä aluehallintokeskuksessa ja kaksi RISEn hallinnossa.

Haastattelurunko lähetettiin kaikille haastatteluun kutsutuille etukäteen. Haastattelut toteutettiin Teams-sovelluksen välityksellä ja ne kestivät 34–73 minuuttia. Kaikki haastattelut litteroitiin. Ensimmäisen vaiheen haastatteluaineisto vietiin NVivo-ohjelmaan koodattavaksi.

Ensimmäisen vaiheen tekstimassasta koodattiin ensin koulutukseen ja oppimiseen liittyvät lausumat, jotka ryhmiteltiin temaattisesti. Seuraavaksi koodattiin kaikki haastatteluissa esiin tuodut yhteistyökumppanit, toimintajärjestelmien osiin liittyvät haasteet sekä rikosseuraamusalan tulevaisuuteen liittyvät lausumat. Toisen vaiheen aineisto analysoitiin Word-tiedostossa pohjaten

ensimmäisen vaiheen analyysiin ja sitä täydentäen. Toisessa vaiheessa luokiteltiin temaattisesti myös hyviä kokemuksia ja käytäntöjä.

4. Tulokset

Tässä osiossa esitellään ensin näkemyksiä hankkeesta ja ulkopuolisista sijoituksista yleensä. Tämän jälkeen raportoidaan osaamiseen kehittämiseen ja oppimiseen liittyvistä tuloksista, ulkopuoliseen sijoitustoimintaan liittyvistä hyvistä kokemuksista ja haasteista, RISEn ja sen keskeisten toimijoiden välisestä toiminnasta sekä lopuksi tulevaisuuden näkymistä.

4.1. Yleiset näkemykset hankkeesta ja ulkopuolisista sijoituksista

Sakkovankien ulkopuoliseen päihdekuntoutukseen liittyvää kehitystyötä pidettiin tärkeänä. Haastatteluissa todettiin, että monetkaan sakkovangit eivät ole useiden vankeusrangaistustensa aikana tavanneet lainkaan erityisohjaajaa tai kuntouksen työntekijöitä, puhumattakaan siitä, että olisivat hakeutuneet kuntoutukseen vankeusajan loputtua. Vapautumisen jälkeinen päihdehoito sitä tukevasta lainsäädännöstä huolimatta onkin Suomessa harvinaista (Laurila ym. 2021). Lainsäädäntöä on kritisoitu siitä, että se on luotu pääasiassa pitkäaikaisvankien näkökulmasta eikä tue sakko- ja lyhytaikaisvankeja, jotka muutenkin jäävät helposti tukijärjestelmien ulkopuolelle (Kivivuori & Linderborg, 2009).

Siitä huolimatta, että ulkopuolisten sijoitusten kehitystyötä pidettiin tärkeänä, tarkasteltiin sitä myös kriittisesti. Oli skeptisyyttä sen suhteen, onko ulkopuolinen sijoitus tässä muodossa tai sakkovankien rankaiseminen ylipäättänsä tarkoituksenmukaista. Mallin vaikuttavuudesta oli epäilyjä, samoin kuin sen taloudellisuudesta:

Kyllähän se vankila ja siihen yhdistetty päihdekuntoutus hyvin lyhyillä tuomioilla niin se ei ole vaikuttavaa ja lisäksi se tulee maksamaan ihan järkyttäviä summia. Kyllä se yhtälö on aika hankala monestakin vinkkelistä. (...) No vähän karrikoiden sanottuna, niin tässä menee kyllä rahat hukkaan. (C2).

Katsottiin, että sakkovangeille tulisi kehittää muunlainen rangaistus, johon kuntoutus yhdistetään. Myös tutkimus tukee tätä näkemystä. Esimerkiksi Wuolijoki ym. (2011) ovat peräänkuuluttaneet sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyön aktiivista kehittämistä vankiloiden kanssa kuin myös tapoja löytää tälle ryhmälle vankilan sijaan muita vaihtoehtoja. Muualla Euroopassa on muutettu lainsäädäntöä lyhytaikaisvankeuteen liittyvien ongelmien ja vaikuttamattomuuden ratkaisemiseksi (Lievesley ym., 2018; Scottish Government, 2019). Kansainvälisessä vankilatutkimuksessa peräänkuulutetaan teoriointia vaikuttavuuden arvioinnista ja siitä mitä lyhytaikaisvankeuden tulisi tuottaa. 'Rational actor model of crime' jonka ihmiskäsitys uusliberalismin mukaisesti perustuu ajatukseen rationaalisista toimijoista, jotka ikävän kokemuksen jälkeen vankilassa päättävät olla tekemättä enempää rikoksia ei ole riittävä selittäjä (Maruna, 2016).

Toisella haastattelukierroksella monet haastateltavista ilmaisivat tyytyväisyytensä kehittämistyön etenemiseen. Yksi haastateltavista koki hankkeen onnistuneemmaksi kuin mitä oli arvellut ensimmäisen kierroksen haastattelussa. Hän kuitenkin epäili juurikin kehitteillä olevan mallin vaikuttavuutta:

K: Joo no tosi hyvältä kuulostaa, että vähän melkein tuntuu, et ootko vähän positiivisempi kun viime kesänä tästä?

V: Joo kyllä se just kun yksilöllisiä hyviä kokemuksia ja niitähän tässä varmasti haetaan. En usko edelleenkään siihen, että tästä tulis semmonen massaratkasu sakkovankiongelman, mutt se yksi viidestä voi olla, et siellä on mitä nyt oon pitäny kirjaa vankilaan tulevista sakkovangeista niin siel on vaan yksinkertaisesti niin hirvittävän lyhyitä suurin osa, et alle 20 päivää ja tai sit on semmosta porukkaa, joka lähtee suoraan vankisairaalaan jne, et se on tosiaan ei läheskään kaikkien kohdalla, et jos se on 5 päivää tai 8 päivää tai 10 päivää se sakko tai vaikka 15 ni eihän siinä kuntoutukseen mitenkään kerkiä, että sit muut keinot heidän kohdalleen. (F1_ta)

Yksi näkökulma oli, että hanke oli onnistunut tuottamaan tärkeitä ja uusia keskustelunavauksia kuin myös uudenlaisia toimintatapoja:

Tää hanke on ollu erityisen hyvä siinä, että se on nostanu paljon sellasia kysymyksiä tarkasteluun tai näkyväksi, joita ehkä ilman hanketta meillä ei olis onnistuttu ratkasemaan. Ja jatkuvasti meille tulee uusia, et sitä mukaa kun kehitetään ni tulee uusia. Mut jotenkin tuntuu siltä, että kun tässä on kokeiltu ihan uudenlaisia toimintatapoja mitkä ei oo ollu ehkä ihan sellasia RISE-organisaatiollekaan tyypillisiä, et RISEhän ei ole kovin vahvasti sellasta ennakkollista työskentelyä esimerkiks tehnyt vaikka kuntien kanssa sen tuomitun kanssa niin vahvasti vankeusrangaistusten osalta (K1_ta)

Saman haastateltavan mukaan RISEn henkilökunta on ollut sitoutunut hankkeeseen ja eri yksiköiden välinen yhteistyö sekä yhteinen näkemys asiakasprosessista vahvistunut. Hankkeen toteutusvaihe osui samalle ajankohdalle Sote-uudistuksen kanssa ja tässä laajemmassa kontekstissa RISEn katsottiin edustavan sosiaalihuoltoa, kun taas esimerkiksi yhden keskeisen toimijan eli vankiterveydenhuollon terveydenhuoltoa. Sote-uudistuksen näkökulmasta koettiin yhteistyön vahvistaminen vankiterveydenhuollon kanssa ja palvelujen integroiminen eri toimijoiden kanssa erittäin tärkeäksi.

Yhden haastateltavan viesti oli, että tämänhetkistä ulkopuolista sijoitustoimintaa kehitettäessä palattaisiin aiempiin keskusteluihin, jotka koskivat hoitoseuraamusta. Haastateltavan mukaan hoitoseuraamus on lähellä ulkopuolista sijoitustoimintaa:

Muuntorangaistuksen suorittaminen ulkopuolisessa kuntoutuslaitospäihdekuntoutuksessa lähentelee ajatuksellisesti hyvin paljon hoitoseuraamusta, mikä oli, tästä on varmaan 10–15 vuotta aikaa, kun Suomessa käytiin keskustelua hoitoseuraamuksesta, eli että päihdeongelma nähdään sairautena. Niin, voitais tuomita se rangaistus puhtaasti päihdekuntoutuksena. Eli tämä hoitoonohjausjärjestelmä olis osa rangaistusjärjestelmää. Ja tokikin siihen sisältöön pitäis leipoo ja rakentaa muutakin kun pelkästään se päihdehoito ja –kuntoutus. Mutta ajatuksellisesti tää on mun mielestä semmonen suunta, mihin, mikä meidän pitäis saada vietyä eteenpäin ja viriteltyä uudestaan käytäntöön. Silloin aikanaan se kaatui siihen, että sillei löytynyt maksajaa. Valtio ei suostunut maksamaan, ja kunnat ei suostunut maksamaan. (...) Mut toivoisin, että tääkin hanke ja toiminta jossakin vaiheessa synnyttäs uudestaan tätä keskustelua. (L1_ta)

4.2. Osaamisen kehittäminen muutostilanteessa

Sakkovankihankkeessa on kyse laajasta ja haastavastakin valtakunnallisesta kehittämistoiminnasta. Joissain vankiloissa ulkopuolisia sijoituksia ei ole juurikaan tehty, toisissa taas on vahvaa sijoituksiin liittyvää asiantuntijuutta. Haastateltavat keskustelivat oppimiseen liittyvistä näkökulmista monitasoisesti. Monet painottivat jatkuvaa oppimista hankkeen aikana kuin myös onnistunutta työskentelyä RISElle uudella ja epätyypillisellä tavalla.

Analysoidut oppimiseen liittyvät teemat olivat (1) osaamisen kehittämisen tarpeet (2) informaali oppiminen, (3) yhteistyö ja yhteisöllinen oppiminen sekä (4) jatkuva oppiminen, ketteryys, kokeilukulttuuri ja ratkaisukeskeisyys. Nämä tulokset esitellään seuraavissa osioissa.

Osaamisen kehittämisen tarpeet

Yleisesti ottaen RISEä kuvailtiin koulutusmyönteisenä organisaatioksi ja painotettiin mahdollisuutta osallistua myös maksullisiin koulutuksiin oman organisaation ulkopuolella. Haastateltavien näkemykset uuteen toimintamalliin liittyvästä koulutuksesta heijastivat heidän taustojaan. Pitkään rikosseuraamusalalla työskennelleet ja erityisesti ulkopuolisia sijoituksia jo tehneet eivät kokeneet tarvitsevansa toimintamalliin liittyvää koulutusta, kun taas osa työntekijöistä olisi toivonut enemmän tukea. Jotkut jälkimmäiseen ryhmään kuuluvista kokivat toimintamallin haasteelliseksi ja myös siihen liittyvän osaamisen puutetta organisaatiossa pohdittiin. Kysyttäessä oppimis- ja koulutustarpeista sekä ensimmäisellä että toisella haastattelukierroksella samankaltaisia näkemyksiä nostettiin esiin:

Jotenki ylipäänsä tuntuu, että mä en osais oikeestaan nimetä semmosta asiantuntijaa, joka tästä edes osais kouluttaa silleen kovin niin ku, et olis monella tasolla jotenki tiedossa, että miten tää homma toimii ja näin. Jotenki tuntuu, että kun jotain näitä käsikirjaluoonnoksiaki lukee, niin ei ne jotenki käytännön kannalta oo hirveen, et siel on tosi paljo semmosta, et ei se niin ku noin voi mennä ja tämmöstä. Tulee vähä semmonen olo, että tietääkö ja tunteeko kukaan tätä hirveen siis sillee, et vois kouluttaa. (F1)

Jotenkin ehkä enemmän aikaa ja just voisiko sanoa, että johdon tukea tälle hommalle sillä lailla, että olisi enemmän työaikaa ja enemmän olisi muutkin jotenkin kiinnostunut, että miten se menee ja tarvitsetko apua tai tarvitsetko jotain. (E2_ta)

Ehkä mä ainakin olisin kaivannut varmaan semmoisia vankilan sisäisiin käytänteisiin, osa on vieläkin mulle aika epäselviä. Mutta kun ne on ehkä vähän semmoisia, että noin isossa laitoksessa, niin ne voi olla aika kirjaviakin ihan ne käytänteet. (D1_ta)

Paitsi projektityöntekijöille, myös valvontahenkilöstölle kohdennetun koulutuksen puute tuotiin esiin, vaikkakin se sai vähemmän huomiota haastattelujen aikana.

Yksi haastateltavista katsoi, että hankkeen tuotoksiin liittyviä formaaleja oppimistilaisuuksia tulisi tulevaisuudessa järjestää ainakin RISEn henkilökunnalle sekä kuntien edustajille. Tämän lisäksi hän nosti esiin muita sakkovankiproblematiikkaa sivuavia koulutustilaisuuksia kuten päihde- ja neuropsykiatrisen kuntoutuksen koulutusta:

Jos ajattelee tätä hankkeen tuotoksena sitt mitä tästä syntyy, niin siihen liittyvää koulutusta varmaan ihan hyvä järjestää kunnille ja Risen työntekijöille hankkeen puitteissa (...)

rikosseuraamuslaitoksen se muu henkilöstön varmaan ois hyvä miettiä tän hankkeen tässä viimesenä vuotena vielä, että mitä se ois se koulutus mitä he tarvitsisivat tähän teemaan liittyen. Jos nyt ajattelee vaikka päihteisiin liittyvää koulutusta, niin kyllähän se liittyy myös sakko- ja lyhytaikaisvankeihin, vaikka se liittyy moneen muuhunkin, että nää mitkä liittyy meidän asiakaskunnan tarpeisiin ja vaikka neuropsykiatriseen kuntoutukseen liittyvät asiat, niin ne on taatusti asioita mistä hyötyis henkilöt, jotka työskentelee näitten sakko- ja lyhytaikaisvankien kanssa tai ylipäätään meidän asiakkaitten kanssa laajemminkin. (H1_ta)

Informaali oppiminen

Useiden haastateltavien mukaan varsinaista koulutusta vankien ulkoisen sijoittamiseen ei siis ole ollut tarjolla, ja monet painottivatkin informaalin oppimisen roolia ja hyödyllisyyttä. Informaalilla oppimisella tässä tarkoitetaan oppimistoimintaa, jonka ensisijainen tavoite ei ole tietojen tai taitojen oppiminen valmiiksi organisoiduissa tilanteissa vaan esimerkiksi työhön liittyvää ongelmanratkaisua (Ellström, 2011). Työyhteisön roolia korostettiin ja yhdessä oppimisen hyödyllisyyttä painotettiin:

Nimenomaan enempi tätä yhdessä kehittämistä ja tämmöstä verkostotyötä. Et nyt niinkään tätä koulutusta varsinaista ei oo ollu (...) Ja tuo tosiaan, että tämän hankkeen vahvuus yks on se ehottomasti, meillä on niin monesta eri taustasta tulevia ihmisiä, et just huomaa että joka on kuntapuolella pitkään toiminu ja tulee ulkopuolisena, niin kiinnittää erilaisiin asioihin huomioita kun taas sitten se, joka on pitkään toiminu siellä RISEn maailmassa. Ja sit hankkeessa ihan parasta on, että kun näitä yhdistellään sitten, niin tulee aivan uusia tasoja siihen keskusteluun. Et se on tosi mielenkiintoinen. (G1)

Kyllä se on se iso tuki tullut sieltä [alueen tiimi]. Ja mietitään niitä omia toimintatapoja, että olisiko niissä jotakin muuttamista. (D1)

Koska sitte yritetään just hakea semmosta, että niitä hyviä käytäntöjä vois sitten aina vinkata ja kaverilta saada sitten. (E1_ta)

Itse asias on tästä ihan työryhmä koottuna, joka taas näitä prosesseja meillä päivittää, niin siellä kyllä olen. Ja sitte toki tavallaan käytännön työn kautta, että sitte, ku me käsitellään, niin jokaisesta aina vähän jotain uutta oppii, niin niit pyrkii sit tuomaan, hyvii ideoita ja ajatuksii, esille. (C3)

Itsenäinen työote ja informaali oppimistoiminta koettiin pääasiassa hyväksi. Esiin tuotiin kuitenkin muun muassa huoli työhyvinvoinnista suhteessa yksilön vastuuseen osaamisen kehittämisessä. Aiempien tutkimusten valossa voi todeta, että muutostilanteet koettelevat työntekijöitä, mutta työn kehittämiseen osallistuminen lisää työn sujuvuutta ja näin myös tukee työhyvinvointia (Engeström 1995; Mäkitalo & Launis 2007). Rikosseuraamuslaitoksella työntekijöitä on otettu mukaan toimintamallin kehittämiseen, mutta erityisesti uudemmille työntekijöille monimutkaisen ja vaativan prosessin hallitseminen ja kehittäminen on voinut tuntua haasteelliselta.

Yhteistyö ja yhteisöllinen oppiminen

Kuten edellä todettiin, haastatteluissa nousi vahvasti esiin yhteisöllinen oppiminen ja moniammatillinen yhteistyö oppimisen näkökulmasta. Ammattien välisen työskentelyn tärkeys on tunnustettu rikosseuraamusalla (Hean ym., 2021) kuin myös muissa työkonteksteissa (Virkkunen &

Newnham 2013). Yhteisöllistä työtappaa ja käytännössä yhdessä tekemistä pidettiin hyvänä tapana kehittää toimintaa:

Toki mä olen lähtenyt tuolla [nimi] vankilassa sillä lailla tähän koko kehittämiseen, että mä olen ottanut alusta asti mukaan sen koko henkilökunnan. Ja ollaan tämmöisissä moniammatillisissa työryhmissä niitä mietitty yhdessä, ennen kun niitä prosesseja lähdetään sitten edes jalkauttamaan. Se on ollut hyvä malli, koska silloin henkilökunnan vaikuttamismahdollisuus on annettu siihen ihan alusta asti. Eli ei tavallaan ylhäältä tuoda jotain uutta, vaan he ovat itse olleet sitä synnyttämässä myös. (C2_ta)

Mut myöskin se, minkä me ollaan puhuttu koko ajan, et tämä meidän prosessikaavio elää koko ajan, kuka tahansa, se voi olla meidän virastosihteeri, joka sanoo mulle, et hei, pitää pyytää sähköposti, jotta me voidaan lähettää ansio, palkat. Mä sanon, et okei, no lisätäänpä tähän tämä, et se on ollut koko vankilan prosessi, ei se ole ollut minun prosessi tai sen päihdetyön prosessi, vaan se on ihan sen koko henkilöstön prosessi. (...) Meillä valvonta myöskin osallistuu näihin valmisteluihin. Eli ei se oo mitenkään niin, että erityishenkilöstö pelkää, vaan yhtä lailla vartijat ja rikosseuraamusesimiehet, rikosseuraamustyöntekijät. (M1_ta)

Moniammatillisessa yhteistyössä ja yhdessä oppimisessa on tärkeää, että keskeiset tahot horisontaalisesti ja vertikaalisesti ovat monipuolisesti edustettuina. Yksi haastateltava pohti oikeutetusti valvontahenkilöstön osallistumisen tärkeyttä muiden asiantuntijoiden kokouksiin. Tämä ei kuitenkaan vielä ensimmäisen haastattelukierroksen aikoihin ollut toteutunut.

Yhteisöllinen toiminta ja oppiminen ei välttämättä ole arkipäivää kaikissa organisaatioissa ja muun muassa erilaisten työkuultuurien vuoksi (turvallisuus ja päihdetyö) myötä tulevat erilaiset näkökulmat voivat olla yhteistyön esteenä. Yhden haastateltavan näkemys ja kokemus oli, että keskusteluyhteyttä ylläpitämällä työ sujuu erilaisista kulttuureista huolimatta:

Osa tarkastelee sijoittamista enemmän sitä turvallisuusnäkökulmasta, mä tarkastelen sitä ehkä päihdetyön näkökulmasta, ja siitä vaikka että jos se, kettä mä valmistelen täällä siviilissä jo ennakkollisesti, on kaikki verkostopalaverit. Jos se päihdeongelmainen, asunnoton ihminen sitoutuu neljäänkin tapaamiseen jo ennen ja tulee vankilaan ajallaan, mut siel seulassa on vaik jotain positiivista, niin kun mä tarkistelen sitä siitä näkökulmasta, että onpa se sitoutunut hyvin ja tuli ajallaan vankilaan ja ymmärrän, että sillä on päihdeongelma. Kuitenkin se positiivinen seula, niin kyllähän se kertoo sen, että hänellä on päihdeongelma, mut kyllähän tässä näitä kysymyksiä on jouduttu ratkomaan, et saako esimerkiksi positiivisella seulalla lähtee kuntoutukseen eteenpäin sitten. Ja sen hyväksyminen, ite oon myös hyvin turvallisuussitoutunut tietyllä tapaa, vaikken oo vankilassa työskennellyt. Mut sit mä aattelen, että asioista pitää keskustella, et me olemme eri mieltä ja tulemme varmasti olemaan jonkun kans eri mieltä. Mutta se, että voidaan me silti näitä asioita edistää yhdessä. (M1_ta)

Toinen haastateltava pohti voisiko yhteisöllisen työskentelyn menetelmiä oppia formaalissa koulutuksessa ja tätä kautta tukea työn sujuvuutta:

Varmaan se juuri, jos ajatellaan ehkä tänne vankilan sisäiseen maailmaan sit jotenki, et siinä ehkä tarvis olla vähä enemmän. Mä en oikein tiää, oisko se tuki vai koulutus vai mikä, että

jotenki olis semmonen enemmän yhdessä tekemisen meininki siinä arkitasolla, koska aiemmin nää on ollu eri vankiloissa eri ammattiryhmienkin töinä nää ulkopuoliset sijoitukset. Ja sitte tavallaan se, jos me ajatellaan, että se pitäis saada oikein sujuvasti toimimaan, niin se vaatii sitten eri ammattiryhmien yhteistyötä mahdollisesti. (E1_ta)

Jatkuva oppiminen, ketteryys, kokeilukulttuuri ja ratkaisukeskeisyys

Tämän päivän nopealla tahdilla muuttuvassa työelämässä työtä ei voi enää tehdä ja hallita perinteisten lineaaristen toimintatapojen logiikalla. Jatkuva oppiminen, ketterä kehittäminen ja joustava työtapa ovat edellytyksiä pysyä muutosten tahdissa. RISE oli myös lähtenyt rohkeasti lähtenyt kokeilemaan ketterää, kokeilevaa ja ratkaisukeskeistä kehittämistä tukeakseen jatkuvaa oppimista sakkovankihankkeessa. Ketterän kehittämisen tavoitteena on muun muassa muutostilanteiden ennakoiminen, läpinäkyvyyden lisääminen ja asiakkaiden tarpeiden ymmärtäminen.

Haastateltavat kuvailivat eri tavoin ketterää ja kokeilevaa toimintatapaa sakkovankien ulkopuolisessa sijoituksessa:

Ehkä me ollaan vähän kevennetty sitä prosessia kun se on ollu ennen tätä hanketta aika raskas prosessi. Ett miten se on menny tuolla meidän rattaissa tää esitys ja sitten se on kestäny se päätös luvattoman kauan usein kun se on menny niin moniportaisesti. Me ollaan sillä tavalla sitä kevennetty, että jos meille tulee esitys tuolta vankiloista tai sitten tuolta siviiliarvioinnista yhdyskuntaseuraamustoitimistosta, niin me ollaan pääsääntöisesti pystytty vastaamaan usein ihan tunnin sisällä tai saman päivän aikana viimeistään, et sillä taval me ollaan saatu sitä nopeutettua, että se ei sitten tavallaan sen takia joudu se asiakas odottamaan siellä päätöstä (H1_ta)

No mä lähen yleensäkin asioita ratkaisemaan, että on ongelmii, mut niit lähetään ratkaiseen, eikä siihen ongelmaan jäädä jumiin. Ja sen takia mä ajattelen, et jotenkin sellainen kokeileva toiminta, millä me ollaan menty koko ajan eteenpäin, niin on siinä mielessä ollut tuloksellista, että vaikka tätä on pitkään jo tehty ja ollut RISEssä mahdollista, niin tässä on lähetty kyllä ratkaiseen. (M1_ta)

Esimerkiks tulohaastatteluvaihetta ollaan tarkasteltu ja vähän eri toimintamalleja, -tapoja hoitaa se vankilaantulovaihe tän kyseisen asiakasryhmän osalta. Tämä nyt on semmonen ihan konkreettinen asia, missä ollaan etsitty vähän toisenlaisia toimintatapoja. (L1_ta)

Perinteiseen, hierarkkiseen toimintatapaan tottuneissa organisaatioissa ketterä ja kokeileva toimintatapa voi olla haasteellista. Myös RISEssä joustava ja ketterä kehittämistapa aiheutti hämmennystä:

Ett välillä se ymmärrys siitä, et mitä projekti tai hanke tekee tässä, et eihän me tulla minkään valmiin kanssa, et me kokeillaan erilaisii asioita ja pyritään sitte tuomaan se sinne rakenteisiin. Ja tän huomaa, että siellä työntekijäpuolella välillä ärsyttää se, että kun ei ole heti sitä valmista mallia. Se on tietysti hankalaa. Ja ehkä, jos, en tiiä onko, minkälainen sitte toi työkuultuuri muuten on, et jos se on kuitenkin pääasiassa sellasta, että on hyvin määrämuotoista ja kaikki tulee valmiina ja näillä mennään) (A1_ta)

Haasteita ehkä, tai ongelmia työntekijöiden näkökulmasta, niin tavallaan se, että sitten tämmösen uudenlaisen, vaikka täs on paljo vanhaa tuttua, mutta tää ketteryys tässä, ja nopeus, on sillä tavalla uutta ja näin, että sen sitten istuttaminen siihen tavanomaiseen käytäntöön, niin se ottaa aikansa. (E1_ta)

Ketterän kehittämisen taustalla on jatkuvan oppimisen tavoite (Engeström, 2015; Virkkunen & Newnham, 2013) Aiemman tutkimuksen mukaan haasteita voi aiheuttaa se, että esimerkiksi vankilan vartijat voivat kokea didaktiikkaan perustuvan oppimisen läheisemmäksi kuin muut informaalit oppimismuodot (Winship ym., 2019).

Paitsi varsinaisiin ulkopuolisen sijoittamisen käytännön toimiin vankilassa, ketterää ja joustavaa työtapaa käytettiin myös sääntöjen uudelleenarvioinnissa ja määrittelyssä. Yksi esimerkki oli keskustelu määrärahojen riittävydestä:

Kokous oli sitten myös liittyen näihin määrärahojen riittävyteen. Että nyt kun nää prosessit saatiin käyntiin kaikilla alueilla, myös itä-pohjoinen on saanut käynnistettyä hienosti, niin siellä nousi huoli esiin sitten määrärahojen riittävydestä. Niin, siinä oli sitten pääjohtaja mukana. Ja linjattiin, että nyt tehdään näitä sijoituksia. Sakkovankien määrä nousee siellä kaiken aikaa. Ja myös näitä lyhytaikaisvankeja tulee ohjata semmosiin palveluihin, joita he tarvitsee. Ja mikäli niin sit käy, että tää näyttää siltä että tää myönnetty määräraha ei riitä, niin Rikosseuraamuslaitos tulee tekeen lisämäärärahaesityksen oikeusministeriölle. Että nyt ei kannata himmailla tätä toimintaa millään lailla, vaan jatkaa sijoituksia ja tehostaa niitä prosesseja. (J2_ta)

4.3. Ulkopuoliseen päihdekuntoutukseen sijoittaminen toimintana

Tässä osiossa tarkastellaan erityisesti ulkopuoliseen päihdekuntoutukseen sijoittamisen toiminnan (toimintajärjestelmä) (Engeström, 2015) eri osioihin liittyviä haasteita sekä hyviä kokemuksia.

Suomen vankilatyötä on jo pitkään ohjannut kuntouttava painottava filosofia, joka eittämättä on luonut jännitteitä perinteisen rangaistusnäkökulman ja kuntoutuksen välille. Vastaavanlaista jännitettä uuden ja vanhan työn välillä kuvattiin myös haastatteluissa liittyen ulkopuolisiin sijoituksiin. Sen ei kuitenkaan katsottu estävän toiminnan kehittämistä:

RISE kuitenkin tämmönen vahvasti turvallisuusorientoitunut organisaatio on, ni toki sellasta yksittäisen ehkä työntekijätasolla ja erityisesti meidän valvontapuolen näkökulmasta on joutunu ehkä vähän enemmän perustelemaan sitä, et jos näkökulmana on sellanen vahvasti, et vankeusrangaistus on rangaistus ja jos ni onko silloin päihdekuntoutus jossakin vankilan ulkopuolella edelleen rangaistusta vaiko ei. Ja sitä me käydään kyllä, et se on siellä taustalla koko ajan, mut se ei ole ollu sellainen, et se olisi estänyt. (K1_ta)

Seuraavissa osiossa tarkastellaan yksityiskohtaisemmin aineistosta esiin nousseita keskeisiä toiminnan osia: (1) vangit työn kohteena, (2) säännöt ja normit, (3) työnjako ja (4) välineet.

Vangit työn kohteena

Ensimmäiseksi tässä tarkastellaan vankeja, jotka tässä tutkimuksessa käsitteellistetään RISEn ja keskeisten yhteistyökumppaneiden toiminnan kohteeksi (Engeström 2015) eli toiminnan tarkoitukseksi, jonka yhteiskuntaan sitouttamiseen ja uudelleenrikollisuuden ehkäisyyn eri toimijat yli organisaatorajojen pyrkivät. Tutkimusaineisto koostuu työntekijöiden haastatteluista, joten vankien näkökulma tuodaan esiin toisen käden tietona.

Haastateltavat lähes poikkeuksetta ilmaisivat uskovansa, että ulkopuolinen päihdekuntoutustoiminta on ja on ollut hyödyllistä suurimmalle osalle sakko- tai muita lyhytaikaisvangeista. Tuotiin esiin, että hankkeen aikana on onnistuttu tekemään erinomaista verkostoyhteistyötä kuntien kanssa, joka on johtanut korkealaatuiseen asiakastyöhön ja tätä kautta vankien tukemiseen.

Haasteiksi nostettiin muun muassa vankien mahdollinen sitoutumattomuus päihdeettömyyteen ja haluttomuus kuntoutuksen jatkamiseen vankeusrangaistuksen jälkeen. Pohdittiin, että päihdekuntoutukseen osallistumisen motivaationa saattaa olla vankilasta pois pääsy ja joissain tapauksissa asunnon saanti vankilasta vapauduttaessa. Yhden haastateltavan näkemys kuitenkin oli, että yhtäältä motivaation selvittäminen voi olla epätarkoituksenmukaista ja toisaalta että jos se, että henkilö tulee vankilaan suorittamaan tuomiota, on osoitus motivaatiosta:

Mutta semmonen ehkä alun tunne oli se, että aika hidasta se, että siellä järjestelmässä päästään eteneen. Mut nyt kun sitä on tehty ja se on tehty tutuksi siellä vankilassa, niin se on mun mielestä otettu hyvin jotenkin vastaan, että ei siinä jäädä ihmetteleen ja selvittää, että mikä se asiakkaan täydellinen motiivi tai motivaatio on, että mieluummin se halukkuus mitataan. Se, että motivaatio mun mielestä on muutenkin semmonen hankala asia, et jos kysytään, että oletko motivoitunut. Jos ihminen on kovin motivoitunut ja tulee vankilaan, selvittää kaikki hyvin, niin silloin varmaan on jo jotain kunnossa, eikä välttämättä ees tarvi sitä päihdekuntoutusta. Mut kylhän nää monet on halukkaita tarkastelemaan sitä omaa elämäntilannetta, ja mun mielestä se on se merkittävämpi kysymys kuin se, että onko nyt täysmotivaatio. En mä ees ymmärrä, miten sitä voitais mitata? (M1_ta)

Myös toiminnan suunnittelua päihdeongelmaisten vankien kanssa pohdittiin ja todettiin että päihdeiden käytöstä huolimatta he kykenevät tekemään päätöksiä ja sitoumuksia:

Useinhan on aina semmonen ajatus, että kun nää ihmiset on siis päihdeissä koko ajan käytännössä, ei oo koskaan selvin päin, niin eihän ne mihinkään tule ja ei ne pysty niitä aikoja noudattaa eikä mitään. Mutta sitten jos sä, koska päihtyneen ihmisen kanssakin sä pystyt tekemään sopimusta ja sekin voi tulla varatuille ajoille, jos ne tiedostaa, että tää nyt on tärkeä asia ja tää vie mun asiaa eteenpäin. Niin, kyl ne kykenee silloin sitoutumaan johonkin. Ei välttämättä kaikki, mutta kuitenkin, ettei aina olis semmonen ennakoasenne, että päihtyneen kanssa en voi tehdä töitä. (J1_ta)

Ennakollisen valmistelun eli rangaistussuunnitelman aloittamisen ennen tuomitun vankilaan saapumista tärkeyttä painotettiin monissa haastatteluissa. Sen todettiin kuitenkin olevan uudenlaista toimintaa osalle henkilökunnasta. Haastateltavien mukaan aiemmin noin 90 % sakkovangeista on saapunut vankilaan etsintäkuulutettuna ja poliisin tuomana, jolloin valmisteluja ei ole ollut mahdollista tehdä.

Meneillään olevan hankkeen aikana sakkoon tuomitut ovat haastateltavien mukaan enenevässä määrin tulleet tietoisiksi kuntoutusmahdollisuudesta ja näin ollen monien kohdalla valmisteluja on voitu tehdä jo siviiliaikana. Tämän nähtiin ehkä yllättävästikin lisänneen sekä vankilaan tuloon ja kuntoutukseen sitoutumista. Keskeisiä tiedonlähteitä kuntoutusmahdollisuuksista tuomituille ovat olleet ”puskaradio”, kunnat sekä kolmannen sektorin toimijat:

Asiakkaiden näkökulmasta etuja se, että tosiaan sitte pääsee sinne päihdekuntoutukseen ja nyt enenevässä määrin yhteydenottoja tulee siviilistä, kun puskaradion kautta ovat kuulleet, että on mahdollista, niin päästään jo ennakollisesti valmistelemaan, joka antaa aina enemmän pelivaraa sitten siihen toimintaan. (E1_ta)

Myös yhden vankilan kerrottiin hyvin tuloksin muuttaneen käytäntöjään asiakaslähtöisemmiksi tukeakseen kuntoutukseen siirtymistä:

Ja sit heillä on ollut esimerkiksi passitusaika muutettu niin, et he ei tuu kello 14, vaan he tulee kello 10 mennessä, jotta me ehditään samana päivänä sijoittaa heidät kuntoutuslaitokseen. Niin ihan kaikki ovat tulleet silloin, kun on pitänyt. Eli se mut on yllättänyt, että asunnottomat, päihdeongelmaiset, keitä yleensä pidetään ryhmänä, mikä sitoutuu huonosti asioihin, niin tähän he ovat sitoutuneet. Ja meillä on näitä yli 20, ja he on tullut ajallaan, niin se on ehkä ollut itsellä sellanen hirveen iso positiivinen yllätys, et mikä on suorastaan yllättänyt kaikki meidät, myöskin vankilan henkilökunnan, että mikä merkitys sillä ennakollisesti tehtävällä työllä on. (M1_ta)

Ennakollisen valmistamisen lisäksi ketterä ja nopea sijoittaminen oli hankkeen yksi keskeisiä periaatteita. Sen tärkeys tunnistettiin, mutta siihen liittyvää haastetta vankien näkökulmasta pohdittiin jo ensimmäisellä haastattelukierroksella. Ongelmaksi koettiin ulkopuolisen sijoituksen aloituksen nopeus tapauksissa, jossa sakkovangit tulevat vankilaan huonokuntoisina ja tarvitsisivat aikaa oman tilanteensa ja tulevaisuutensa hahmottamiseen. Nopean sijoittamisen haasteisiin palattiin myös toisen haastattelukierroksen aikana:

No, se on ehkä yks sellanen havainto, että sitten, kun pyritään siihen, että saataisiin nopeasti eteenpäin, niin kaikilla ei ehkä ajatus pysy niin nopean liikkeen mukana. (E1_ta)

Ongelmaksi onkin noussut tavoiteltava ja aiemmin kehitetty nopean reagoinnin malli, jonka ei siis aina katsottu olevan paras toimintatapa vangin näkökulmasta. Laurila ym. (2021) myös toteavat, että ulkoisten sijoitusten prosessin nopeus luoo paineita löytää toimintamalleja, joissa vankeuden kuntouttavat tavoitteet ja mahdollisuudet ovat selkeästi toiminnan keskiössä.

Huoli nopeasta päätöksenteosta ei ole poikkeuksellista haavoittuvien ryhmien kanssa työskennellessä. Kun Norjassa siirryttiin vanhusten hoidossa tilaaja-tuottajamalliin, aiheutti siihen liittyvä sopimustoiminta huolta työntekijöiden keskuudessa. Ongelmaksi koettiin se, että vanhuksset eivät välttämättä osanneet ilmaista tai voineet tietää tarpeitaan heti sairaalasta kotiin palattuun (Vabø, 2006).

Joillekin tuomituille hankkeen aikana toteutettu päihdekuntoutus oli ensimmäinen kerta, kun he ovat olleet kuntoutuksessa. Yksi haastateltava kuvaili vankien kertomana, kuinka päihdekuntoutusjakso on mahdollistanut oman elämän reflektoinnin turvallisessa ja rauhallisessa ympäristössä:

Eilen kävin just tuolla päihdekuntoutusyksikössä tuossa, jossa meillä on tällä hetkellä kuus sijoitettu niin siellä tuota jututin kaikki kaikilla oli kyllä niin hyvät kokemukset tuosta. Siellä oli kaks ihan enskertalaista, jotka tuota ei oo koskaan sitoutuneet päihdekuntoutukseen, tosi vaikee päihdeongelma niin heille saatiin sitten kunnan jatkamana vielä lisää sitä ja kokivat kyllä niin hyvänä ja sitte oli muutamia konkareita, jotka myös sanoi, että ensimmäistä kertaa on joutunut nyt oikeesti miettimään omaa elämää. Ei oo niitä vankilauhkia eikä oo sitä vankilan elämää siinä ympärillä, että voi keskittyä itteensä, oli heiän yks näkemys. (N1_ta)

Myönteisenä pidettiin sitä, että niin sanottuja väliinpuotoajavankeja oli saatu kuntoutuksen piiriin hankkeena aikana:

Sit on tietysti tämmösiä tapauksia, jotka on vähän niinku väliinpuotoajia tähän meidän järjestelmään, et eivät jonkun vaikka toimintakyvyn esteen vuoksi selviä avolaitoksessa, mut sit jotenkin suljettu laitos ois jotenkin inhimillisesti aateltuna kurja tilanne, et yks oli esim. tämmönen dementikko tai tapaus, joka ilmottautu jo vankilaan ja alko näyttää, et hän ei vaan pärjää avolaitoksessa, et hänen kohallaan saatiin sitten kuntoutus järjestettyä se vanhus- ja vammaispuolen tehostettuun asumiseen ja mielenterveyspuolen, et ei oo välttämät se päihde, et vähän tämmösiä väliinpuotoajatapauksia on saatu (F1_ta)

Päihdekuntoutusta pohdittiin myös realistisesti ja tuotiin esiin, että jos raittius ei ole ollut kuntoutuksen tulos, on se kuitenkin saattanut viedä vankia yhden askeleen eteenpäin elämässä. Tämän katsottiin olevan helpompaa kuntoutuslaitoksessa kuin esimerkiksi suljetussa vankilassa.

Toisen haastattelukierroksen aikana haastateltavilla oli myönteisempi näkemys kuin ensimmäisellä kierroksella siitä kuinka helppo sopivia vankeja on löytää ulkopuoliseen päihdekuntoutukseen. Kaikki suunnitellut sijoitukset eivät toteutuneet ja syiksi ilmoitettiin muun muassa se, että tuomittu ei ole sopimuksesta huolimatta saapunut paikalle sekä lisätuomiot, joita työntekijät eivät näe tietojärjestelmästä. Myös keskeytyksiä oli tapahtunut jonkin verran. Yksi haastateltava totesi, että kaikki eivätkä kaikki ehkä ymmärrä kuntoutuksen vaatavuutta:

Kun mä oon yhteisökuntoutusta, niin sitten osaan ehkä sit asiakkaillekin kuvata vankilaskin hyvin sitä, et mitä se kuntoutukseen meneminen on, että ei anneta mitään siloteltua kuvaa siitä, että sinne nyt vain voi mennä vähän lusimaan ja hengailleen, että kyllä se on ihan tosi kovaa työtä. Kyllä, kun meilläkin on osa lähtenyt sen takia, lähti kuntoutuksesta takaisin vankilaan, ku pääsi helpommalla. (M1_ta)

Sama haastateltava toi esiin, että tuomitut ja vangit ovat kokeneet merkittäväksi sen, että heillä on ollut tuttu työntekijä hoitamassa heidän asioitaan:

Ja sit moni vanki on kertonut, et se on ollut myös merkittävää, et ku siellä on ollutkin tuttu ihminen vastas siel vankilas, (...) niin se on ollut monelle turvallista. (M1_ta)

Vapautuvien vankien yhteiskuntaan integroituminen on yksi keskeisistä vankilatyön tavoitteista, jota sakkovankihankkeessakin pyritään tukemaan. Yksi haastateltavista pohti vankeusrangaistusaikaa vangin näkökulmasta ja totesi, että historian painolasti painaa pitkään vielä vangin vapauduttua. Tämä siitäkkin huolimatta, että vankeusaika on todennäköisesti ihmisen elinkaaressa lyhyt. Hän painotti yhteiskunnan palvelujärjestelmän jatkumoa yhteiskuntaan integroitumisessa:

Eli pitäis pyrkiä ajattelemaan niin, että se onkin sen asiakkaan näkökulmasta siinä sen asiakkaan elämässä se on vaan semmoinen poikkeama tavallaan sen normaaliyhteiskunnan palvelujärjestelmän ulkopuolella se aika, minkä hän on suorittamassa tätä tuomiotaan esimerkiksi vankilassa. Ja pyrkiä siihen, että se ei katkaise jo mahdollisesti olemassa olevia tukitoimia, kuntoutustoimia, vaan niitä pystyttäs hyödyntämään ja huomioimaan ennen kun hän tulee vankilaan suorittamaan sitä tuomiotaan, ja niitä pystyttäs jatkamaan. Ja sit se kaikki työ, mitä tehään taas sen rangaistuksen suorittamisen aikana, niin sitä pystyttäs hyödyntämään vapautumisen jälkeen, että tavallaan sitä ei... ihminen ei sen rangaistuksen suorittamisen takia ainakaan yhtään enempää syrjäytyisi siitä yhteisöstä ja yhteiskunnasta, missä on. (L1_ta)

Säännöt ja normit

Säännöistä ja normeista (Engeström, 2015) jotka vaikuttivat vankilatyöhön, keskusteltiin paljon haastatteluissa. Vankia kuntouttavan toiminnan näkökulmasta haastateltavat viittasivat yleisesti lainsäädäntöön, joka ei heidän mielestään enää vastannut tämän päivän tarpeisiin. Sen katsottiin sivuuttavan sakkovankien ja muiden lyhytaikaisvankien tarpeet siitakin huolimatta, että nämä ovat vankiloiden suurin vankiryhmä:

Suurin osahan meidän vankimassasta on lyhytaikaisvankeja. Sitten kuitenkin lainsäädäntö, vankeuslaki on suunnattu pitkäaikaisvangeille ja ne toiminnot on suunniteltu sen mukaisesti. (B1)

Aiempi tutkimus on myös nostanut esiin epätasa-arvon lainsäädännössä, joka tukee pitkäaikaisvankeja (Kivivuori & Linderborg, 2009).

Tämän lisäksi katsottiin, että sakkovankihanketta suunniteltaessa ei ehkä ollut tarpeeksi otettu huomioon lainsäädäntöä ja sen rajoituksia joka osaltaan vaikeutti sijoitustoiminnan kehittämistä esimerkiksi tietosuojaan ja laillisuusvalvonnan näkökulmasta. Esimerkkeinä annettiin, että vanki ei esimerkiksi saa poistua sijoituspaikasta ilman poistumislupaa ja että tuomion päätyttyä vankia ei voi vapauttaa ennen kuin joko RISEn työntekijä on käynyt kuntoutuslaitoksessa tai vanki on käynyt vankilassa ennen vapautumista. Todettiin että 20 vuotta on toimittu niin sanotun vanhan mallin mukaan, mutta hankkeen aikana se ole ollutkaan mahdollista. Ketterän toiminnan ja nopean reagoinnin näkökulmasta tiukat säännöt koettiin ongelmaksi:

On kauheesti tullu tällasia tiukennuksia. Ja sitten, sit taas, kun tän hankkeen yhtenä tavoitteena on ollu, et meidän pitäis, kerran kun nää on niin lyhytaikaisia ja se pitäis tosi nopeesti saada se prosessi käyntiin, niin siinä on tullu ihan hirveesti. Että kun yrittää jonkun, et nopeutetaan nyt tätä et tehdäänkin näin ja jätetään nää välikädet tästä pois, niin se on ollu ihan hirveen vaikeeta, et ei käy, ei käy, ei missään nimessä käy. (J2_ta)

Lainsäädännöllisiä ongelmassa nähtiin myös myönteinen puoli. RISEn asiantuntijat ovat käyneet vuoropuhelua oikeusministeriön kanssa, ja he ovat sopineet yhteisistä lain tulkinnoista, jotka ovat sujuvoittaneet ulkopuolisia sijoituksia. Tämän lisäksi hanke on virittänyt toimia lainsäädännön päivittämiseksi.

Aika oli yksi keskeinen sääntöihin liittyvä keskusteluteema. Ongelmaksi koettiin jo aiemmin mainittu ulkopuolisen sijoituksen aloituksen nopeus tapauksissa, jossa sakkovangit tulevat vankilaan huonokuntoisina ja tarvitsivat aikaa oman tilanteensa ja tulevaisuutensa hahmottamiseen. Tämän lisäksi sakon viiden päivän maksuaika, jolloin sakkovangilla on mahdollisuus hoitaa maksamaton sakko ja vapautua vankilasta, koettiin haasteelliseksi. Käytännössä maksuaika tarkoittaa viiden päivän odotusta ja ulkopuolien sijoituksen prosessin pitkittymistä, mahdollisesti myös kuntoutukseen pääsyn ehkäisemistä. Vakavien päihdeongelmaisten katsottiin taasen tarvitsevan nopeasti asiantuntevaa hoitoa, jota vankilassa ei useinkaan ole tarjolla. Kustannuksia, kustannusvastuita ja lainsäädännön tarkentamisen tärkeyttä eri osapuolten välillä painotettiin ja erilaisten käytäntöjen aiheuttama epätasa-arvo huoletti:

Kunnat tulkitsee tän aika yksiselitteisesti niin, että silloin kun ollaan suorittamassa vankeusrangaistusta, kustannusvastuu oikeestaan kaikesta mahdollisesta, myös tällasesta ulkopuolisesta päihdekuntoutuksesta, mikä tapahtuu vankilan ulkopuolella, niin kustannusvastuu on vankilalla, tai valtiolla. Ja tää on, tää aiheuttaa jatkuvasti sellasta turhaa säätämistä ja keskustelua (...) Pitäs saada selkeeks tää kustannusten jako ja nää rajat, ettei tarviis aina arpoa sitä, että kuka maksaa mitäkin. Ja tässä, että Suomenmaassa on niin, toisessa osassa maata kunnat suostuu maksamaan osan ja toisessa osassa ei, niin tää asettaa asiakkaat ja vangit täysin eriarvoiseen asemaan keskenään. (L1_ta)

Tasa-arvon näkökulmasta tuotiin esiin myös erilaiset käytännöt päihdeseulonnassa, joita yksi haastateltavista pohti laajemmin vankilatyön filosofisesta näkökulmasta:

Esimerkiksi [vankilan nimi], joka oli hyvin ehdoton siitä että täytyy olla negatiiviset seulat ennen kun lähdetään, niin nyt itse asiassa ovat tullu siihen lopputulokseen, että ei tarvi olla. Mutta vankiterveydenhuolto arvioi sen, että onks siitä jotain haittaa, onko se este ulkopuolelle lähdölle. No, täähän on ihan jo fiksu asia, koska niinhän se pitää arvioidakin. Mutta jos aattelee maanlaajuisesti, niin tänkin takia siihen tulee vankilakohtaisia eroja. (...) Että tää ei oo pelkästään kysymys nyt sitten enää tästä projektista vaan ylipäätänsäkin, että miten nää asiat vaikuttaa vangin toimintaa siellä vankilassa, että rangaistaanko niistä vai mitä niille tehdään. (B2_ta)

Laajemmasta näkökulmasta katsottuna oli epä tietoisuutta hankkeen tavoitteista, ja siitä olivatko ne määrällisiä vai laadullisia. Myös tukea sijoitustavoitteiden saavuttamiseksi toivottiin:

Että kyllä varmasti ois ollu todella hyvä saada semmosta jonkunlaista tukea ja sitä, et mistä täsäs ylipäänsä on kyse ja mitä meiltä toivotaan, että se on semmosta, et kuitenkin semmosta kovaa painetta tulee siihen, että pitäis saada paljon vankeja kuntoutukseen, että se tulostavote isketään sinne, mut sitten keinoja ja tukea sen tavoitteen saavuttamiseksi, että kaikki pitää keksiä itse ja se vähän verhoutuu siihen, että tästä hankkeesta toivotaan, jonkunlaisia virtoja saatais ohjattua myös sinne kuntoutukseen tässä koronapurussa kun on isoa ruuhkaa odotettavissa vankilaan. (F1_ta)

Yleensäkin tää niin kun se tavoite, että onko tässä määrä vai onko tässä prosessi, vai mikä tässä on tavoitteena nytten niin se on ollut tosi pitkään hukassa. (N1_ta)

Tavoitteisiin liittyvä huoli on noussut esiin myös aiemmassa tutkimuksessa. Laurila ym. (2021) toteavat, että sekä vankilatyöntekijöiden että sakkovankien suhtautuminen muuntorangaistuksen

kuntouttavuuteen on kaksijakoinen. Muuntorangaistuksen täytäntöönpanon on katsottu olevan joiltakin osin hyödyllistä, mutta pääasiallisesti se nähdään vankeuden suorittamisena ilman laadullisia tavoitteita.

Hankkeessa asetettiin määrälliset sijoitustavoitteet, joita ei välttämättä ollut avattu perusteellisesti. Yksi haastateltava peräänkuulutti muun muassa siitä, miten vangit sijoituksesta hyötyvät:

Semmosta keskustelua mitä ois ite kaivannu, että kuka asiakas sitten hyötyy tästä, et täs on ehkä ollu myös se, että kun on ollu näitä määrällisiä tavoitteita, niin tavallaan, et aika paljon on keskusteltu siitä, että miten näitä määriä saadaan ylemmäs, sijoitusmääriä. Mut sit siinä on ehkä jääny vähemmälle se keskustelu, että ketkä hyötyy ja kelle se on järkevä tarkoituksenmukainen, vai oisko jollekin sitten jollekin asiakkaalle vois olla hyödyllisempi joku muu vaihtoehto, että mitä ainakin ite pitää tärkeänä, et se lähtee sieltä asiakastarpeista eikä se vaan, että mahdollisimman paljon me yritetään saada tiettyä polkua pitkin ihmisiä. (H1_ta)

Hämmennystä aiheutti myös tavoitteiden määrän muuttuminen ja siihen liittyvä rahoitus:

Että vähän semmosta ristiriitasta, että vaikka hankesuunnitelmissa lukee, että viis vankia per alue olis päivätasolla sijoitettuna nyt se nostettiin seitsemään ja rahat on laskettu sen perusteella, mutta sitten kuitenkin koko ajan tulee semmosta viestiä, et se ei riitä, et pitäis enemmän ja enemmän, mut sit ei oo puhetta kuitenkaan rahotuksesta. Et täs on semmosia ristiriitaisia paineita, et selvästi tää korona tekee täsäs nyt osansa ja sitten se on vähän sekottuu nämä asiat, että mitä sitä sitten todellisuudessa sitten halutaan. (F1_ta)

Yksi haastateltava pohdiskeli sekä ehdottomaan että sakkovankeuteen liittyviä ulkopuolisten sijoitusten eettisiä ja moraalisia näkökulmia. Kun ehdottomaan vankeuteen tuomittuja voidaan motivoida ulkopuoliseen sijoitukseen käyttämällä ”vapaudu vankilasta -korttia”, sakkoon tuomittujen kohdalla voidaan taas viranomaisten toimesta pyrkiä nopeuttamaan muuntosakon siirtymistä perinnän sijasta vankilassa täytäntöönpantavaksi. Herää kysymys onko ajatus ”jee, on sakkoja maksamatta, pääsen kuntoutukseen” (henkilökohtainen tiedonanto 2.11.2021; F1) eettis-moraalisesti kestävä? Haasteita voi muodostua alueilla missä tavoitteena on tehdä mahdollisimman paljon ulkopuolisia sijoituksia meneillään olevan hankkeen aikana.

Organisatoristen normien näkökulmasta vankiloiden työkuultuuri nousi esiin haastatteluissa. Ensimmäisellä haastattelukierroksella osa haastateltavista koki, että henkilökunnan keskuudessa oli haluttomuutta työskennellä sakko- ja lyhytaikaisvankien kanssa. Yksi keskeinen esitetty syy ulkopuolisten sijoitusten aloittamisen haluttomuuteen oli prosessin raskaus. Erityisesti edellytys yhteydenpitoon useiden eri toimijoiden kanssa koettiin hankalaksi. Aiempiin kokemuksiin perustuen todettiin muun muassa, että siinä on ”järjetön työ” verrattuna siihen, että sakkovanki olisi muutaman viikon rangaistuksen suorittanut vankilassa ja että se vie ”yhden, kahden, kolmen, kymmenen työntekijän aikaa”. Tässä yhteydessä pohdittiin asiakaslähtöisyyttä, joka ei välttämättä siirry puheen tasolta toimintaan sakkovankien sijoitustoimien aloitusta vältettäessä. Ymmärrettiin kuitenkin myös se, että työntekijöiden näkökulmasta vangin kuntoutuksen tukeminen voi tuntua turhauttavalta, jos se ei kanna toivottua tulosta runsaista resurssoinneista ja investoinneista huolimatta. Pitkäaikaisvankien kanssa tehtävä pitkäjänteinen työ voidaankin kokea mielekkäämmäksi kuin lyhytaikaisvankien tukeminen.

Kuten aiemmin mainittiin, lainsäädäntö onkin ohjannut työkäytäntöjä vuosien ajan suunnaten painopistettä pitkäaikaisvankien kanssa työskentelyyn. Niin kauan kuin lainsäädäntö pysyy samana, muutosta ja työntekijöiden motivointia on tuettava vankilan sisäisessä kehittämistyössä.

Toisella haastattelukierroksella haastateltavilla oli erilaisia näkemyksiä työntekijöiden halukkuudesta ulkopuolisten sijoitusten aloittamiseen:

Meidän projektissakin ihan näitten projektityöntekijöidenkin keskuudessa, niin onhan niissä hirveesti eroja. Että lähtökohtaisesti mun mielestä meillä on kauheen hyvät työntekijät siellä. Mut kyl siellä sit näkee, et on joku laitos, missä on projektityöntekijöitä sijoitettuna, niin ei siellä oo tehty kuitenkaan yhtään sijoitusta. En tiä, johtuuks se, se ei välttämättä johdu siitä projektityöntekijästä, vaan ihan siitä vankilan profiilistakin saattaa johtua. Et mä oon joskus ihan ihmeissäni, kun jossain neuvottelussa joku sanoo, että kyllä hänen mielestään sen vangin on parempi olla vankilassa kun jossain (epäselvä sana) paikassa. Että kyl siellä täntyyppistäkin sit saattaa tulla esiin, mitä taas ite en allekirjoita ollenkaan. (J1_ta)

No siis, siis sanotaan nyt näin, että siis se palaute [ulkopuolisesta sijoitustoiminnasta] on ollu lähes yksinomaan positiivista. (...) Työntekijöiltä. Että se on parantunu. (B2_ta)

Kyllä tää on ollu tosi haastavaa tuoda tänne tiimille ja sisäisestikin, että kaikki ei oo välttämät ollu aina halukkaita lähtee. Tää prosessi on työntekijälleki aika raskas, jos ei oo tälläst tottunu tekee. Täs on hirveen monta kohtaa. Tee sitä, tee tätä, ole yhteydes tonne, lähetä lippulappuu tänne ja sitte pidä sitä verkostoo yllä siihen asti, että se asiakas menee suorittaa sitä tuomioo. Niin tää on ollu semmonen aika haastava itelle, että yrittäny kovasti, et työntekijät lähtis tätä prosessii viemään eteenpäin. Mut oli mul tos jossain kohtaa syksyllä semmonen olo, et tää on toivotonta. Et jotenki tuntu, et vaik mä kuinka yritin puhua vaikka kuinka kauniisti siit asiakasnäkökulman ja verkostotyön puolesta, niin sit sanotaan nyt, et jos 10 henkilöst kaks nappaa siit koppia ja sit ne kaheksan on silleen siel, et no ei, ei meit nyt kiinnosta, et tää on vähän tämmönen raskas. Tai sitte tehtiin ja sit jätettiin sielt jotain tiettyi asioita tekemättä, esimerkiks tätä verkostotyötä. (A1_ta)

Kansainvälinen tutkimus osoittaa, että haasteet muutostilanteissa juontuvat usein työkuultuurista. Esimerkiksi valvontahenkilöstön työtä ohjaavat normit siitä mikä on ja mikä ei ole ”oikeaa” vankilatyötä (Scott, 2012). Kun heillä on työkuultuurisista tai muista syistä vaikeuksia vankien kuntoutuksessa, siirtyvät he tukemaan heitä toimissa, jotka ovat helpommin mitattavissa kuten esimerkiksi vangin parantunut lukutaito (Arnold 2016). Tämän lisäksi valvontahenkilöstön tekoja ohjaavat usein lyhyen aikavälin tavoitteet, kuten työpäivän päättäminen ilman suurempia konflikteja. Johdolla sen sijaan on pidemmän aikavälin tulevaisuuteen suuntautuvat tavoitteet, joihin liittyy myös organisaation kehittäminen. Jännitteitä nousee eittämättä sen välille ’mikä tuntuu toimivan’ valvontahenkilöstön näkökulmasta ja mitä sanotaan ’olevan oikein’ tai ’mikä voisi olla paremmin’ (Liebling et al., 2011). Edellä mainitut jännitteet tulkitaan usein työntekijöiden muutosvastarinnaksi.

Aiempi tutkimus myös väittää, että rikosseuraamusalalle on tyypillistä tuoda organisaatioihin nopeaan tahtiin uusia ideoita ja innovaatiota huomioimatta taloudellisia tai henkilöstön kouluttamiseen tarvittavia resursseja. Kehittämistyötä voidaan pitää jopa haitallisena, sillä pahimmillaan historia toistaa itseään ja uudistuskokeilut tyydyttävät lähinnä organisaation tarpeita sen sijaan että vastaisivat kehittämistavoitteisiin. Tämä voi taas johtaa siihen, että epäonnistumista

syytetään yksittäisiä työntekijöitä ja vankeja sen sijaan että nähtäisiin ongelmat laajemmasta systeemisestä näkökulmasta (Gendreau ym., 2014; Lutze, 2016).

Työnjako

Työnjaollisia haasteita pohdittiin haastatteluissa monitasoisesti. Tuotiin esiin se, miten sijoittamistoimintojen työnjako yksilötasolla jakautuu ja sitä pohdittiin muun muassa vartijoiden työnkuvan näkökulmasta. Ulkopuolisten sijoitusten katsottiin olevan haastavia vartijoiden kolmivuorotyön ja vapaapäivien vuoksi. Yksi haastateltava kuvaili kuinka ulkopuolisiin hoitolaitoksiin ohjaaminen, prosessin aikapaineen vuoksi, on suurelta osin rikosseuraamusmiesten ja erityistyöntekijöiden vastuulla.

Työnjaollisia haasteita pohdittiin myös hankkeen organisoinnin ja hankkeen johdon osalta sekä ensimmäisellä että toisella haastattelukierroksella. Yksi huolen aihe oli tietoisesti valittu strategia siitä, että kullakin alueella ja vankilalla on mahdollisuus autonomiaan, vaikka tavoitteena oli tuottaa valtakunnan laajuinen yhtenäinen toimintamalli. Lopputuloksen odotettiin olevan kaikkia tyydyttävä, mutta todettiin että yhtenäisemmällä toiminnalla olisi saatu aikaan sujuvampi kehittämistä:

Ett se ongelma on ehkä se, et kun ei oo käyty riittävästi sitä yhteistä keskustelua, jollon meil olis tullu yhteinen näkemys, et miten tää kannattaa tehdä, niin se on ehkä se ongelma ja näähän on vaan semmosia oireita siitä ikään kun. (H1_ta)

Toisaalta tässä on tullu esille myös se, että näin valtakunnallisestihan tää projektinjohto ei oo ihan tarkoin mahdollinen. Että vähän jokainen alue tekee omalla laillaan. Mut ehkä se on sit semmonen valinta. Että kyllä mä luulen, että loppujen lopuks tästä syntyy aika yhtenäinenkin malli. Mutt ehkä tämmöset väännöt, mitä tässä on ollu, niin nää ois jääny pois paremmalla semmosella projektijohtamisella, että olis alun perinkin lähteny menemään yhdessä. Mut ehkä se, että on tässä vielä vuosi aikaa, että se vielä yhtenäistyy. Mutta sinänsä ne prosessikaaviot, mitä eri alueilla on, niin musta ne on hyvin yhteneväiset. (B2_ta)

Vaikka prosessikaaviot nähtiin välineenä yhteisen tavoitteen luomisessa, yhden haastateltavan näkemysten mukaan niiden käytössä oli ongelmansa:

On tehty kaiken maailman prosessikaavioita kauhealla touhulla. Mä ajattelin, että voi kun se ei mene tuolla lailla. Niillä voi olla muuttuvia, eri ihmisillä erilaisia juttuja ja eri aikaan tapahtuvia. Ja ei siitä oikein semmoisia kaavioita pysty tekemään, että tämä menee tässä järjestyksessä ja tee näin kun on niin erilaisia tapauksia ja ihmisiä. (...) en lähtisi luottamaan prosessikaavioon, minkä joku on laatinut. Siinä voi unohtua monta juttua ja tulla väärässä vaiheessa sitten. Olen nähnyt kyllä ja olen sanonut, että ei se mene noin. Mutta saahan sitä kaavioita tehdä. (E2)

Sinänsä vankiloiden autonomisuutta toiminnan kehittämisessä ei pidetty huonona, mutta huolta aiheutti esimerkiksi se, miten erilaiset toimintatavat aiheuttivat epätasa-arvoa vankien keskuudessa. Eri alueilla vangeilla on erilaiset mahdollisuudet päästä kuntoutukseen:

Tämmönen ihan keskeinen ongelma on se, että kun meillä on nää kolme aluetta. Niin, tää yks alue elikkä yksi alue on tehny ihan hirveesti näitä määrällisesti. Ja sitten nää kaks aluetta on tehny hyvin, hyvin vähän. Eli se on ollu mun mielestä kauheen suuri huoli, että ihmiset ei

oo ollu yhdenvertaisessa asemassa nää vangit sit siinä. Ja sit on kauheesti miettiny sitä, et mistä se sit johtuu, niin kyllähän siinä on varmaan paljon ihan tämmösiä asenteellisia ongelmia siellä vankilahenkilökunnan keskuudessa. Ja sitten erityisesti tää alue, jossa niitä on paljon tehty, niin siäl on, sen johdolla on ollu ihan sillä aluejohdolla, on ollu hirveen myönteinen suhtautuminen näihin sijoituksiin. Niin, se kyllä on mun mielestä se keskeisin tekijä, joka siihen vaikuttaa. (J1_ta)

Esimerkkeinä annettiin alueelliset vaihtelevuudet vaatimuksissa negatiivisista huumeseuoloista kuin myös elektronisesta valvonnasta.

Toinen rakenteellinen ratkaisu, joka yhtäältä aiheutti hämmennystä mutta mitä toisaalta pidettiin hyvänä, oli projektityöntekijöiden toimiminen eri rooleissa ja eri yksiköissä kaikilla kolmella rikosseuraamusalueella:

Ehkä siinä on sillai aluetasolla, että ne toimintatavat on vähän eriytyneet, on erilaisia näkemyksiä siitä, että esimerkiks mikä on se projektityöntekijän rooli ja sit taas, et esimerkiks meidän alueella ne määrät ei välttämättä oo esimerkiks sen takii nousseet ihan pilviä hipoviksi niin kun jossain muualla saattanu nousta kun meil ei oo projektityöntekijät urakoineet niitä ikään kun, vaan, et se on pyritty siihen, että ne vakituiset työntekijät, jotka siellä on niitä kuitenkin tekee ja he oppii sen prosessin ja pääsevät heti siihen kärryille siihen systeemiin, jollon niitä määriä ei tietenkään tuu niin paljon. (H1_ta)

Ja nythän me ollaan laajennettu sitä jo niin, että jalkautetaan sitä sillä tapaa, että meillä nyt sitten [nimi] vankilasta on rikosseuraamustyöntekijä, joka hoitaa paljon sijoituksia, niin hän osallistuu myös jo näihin ennakkolisiin palavereihin, jolloin sitten tulee sitä vankilan normaalia työtä, eikä se jää projektityöntekijän varaan, vaan sitä nyt jo jalkautetaan sitten ihan vankilan normaaliks toiminnaks. M1_ta)

Työntekijöiden näkökulmasta koettiin, että hankkeen rakenteesta johtuen keskeisten työntekijöiden rooli oli liiankin itsenäinen:

No, kyllä tää ehkä tietyllä tapaa on ollu tuttu kuvio ja oon ohjeistuksiin ja lakeihin perehtyny jo siinä aiemmassa työssäni, et sillee. Mut kyllähän tää ehkä tälle ohjauksellisesti on vähän kömpelösti toteutettu tämä hanke, et ei jotenki, kyllä täs on aika paljo, jos tämmösen kriittisen puheenvuoron esitän, niin jätetty kyllä projektityöntekijöitten harteille. (F1)

Tää johtojuttu on vähän tämmönen, että kun meidät on sijoitettu yhdyskuntaseuraamustoimistoon ja meidän esimiehet on apulaisjohtajat ja ne on ihan pihalla, mitä me tehdään ja sitte hankkeen pää on tuolla tosiaan Helsingissä ja sitä ei oo tavattu juuri ollenkaan. Tästä puuttuu semmonen johtotähti tästä hommasta, että jos ei tosiaan ei ois mitään tietoo, että oisin aivan ulkopuolelta tullut ja tupsahtanut tähän ei ois hankekokemusta tai muuta, niin kyllä ois aika haasteellista. (N1_ta)

Yhdeksi haasteeksi nostettiin se, että RISEn hallinnossa työskentelevä hankkeen valtakunnan tason vastuuhenkilö hoiti hankkeen tehtäviä oman virkatyönsä ohella. Tämän koettiin olevan vaativaa verrattuna siihen, että hankkeessa olisi täysipäiväinen projektipäällikkö:

No kyllä tuo on varmaan semmonen asia mikä näkyy jo ehkä siinä miten tää hanke on organisoitu, että kaikki resurssi on oikeestaan pistetty suoraan kentälle, et kaikki tämmönen mitä tulee ihan puhtaasti tähän hankkeeseen tätä henkilötyövuotta, niin ne on pistetty suoraan kentälle ja sinne jotenkin ohjaavaan työhön ja tämmöseen niin kaikki ihmiset tekee sitä virkatyönsä ohella ja jotenkin ehkä tämmösesä laitoksen kriisitilanteessa just korona ja kaikki nämä organisaatiouudistukset mistä puhuttiin ni todellisuus on vaan se, et sit siinä virkatyön ohella ei vaan jotenkin ole aikaa varmasti tehdä sitä ohjaustyötä,. (F1_ta)

Hanke on rakennettu siten, että jokaisella kolmella alueella on kaksi kehityspäällikköä vastaamassa alueidensa osaprojekteista ja projektityöntekijöiden työstä. Tämä on aiheuttanut vastuisiin liittyvää epäselvyyttä valtakunnallisen vastaavan ja kehityspäällikköjen tehtävien välillä. Tämän mallin kuvailtiin myös etäännyttäneen valtakunnallisen vastaavan projektityöntekijöistä ja heidän alueillaan tehtävästä käytännön työstä. Useasta henkilöstä koostuva tiimi koettiin myös raskaaksi:

Tässä on siis, jo pelkästään tän projektissa on 15 ihmistä töissä. Niin, se on kauheen iso ryhmä aina vetää jotain kokouksiakin. (J1_ta)

Prosessissa kuvailtiin olevan mukana monia osapuolia, jonka katsottiin aiheuttavan kaaosta yllättävissä tilanteissa, koska rutiineja ei välttämättä vielä ollut kehittynyt. Kokemus kuitenkin oli, että asiat on yleensä saatu hoidettua, ”vähän lennosta säätämällä”. Kiitosta sai myös henkilökunnan joustavuus ja motivaatio auttaa:

(...) et sanotaanko, et osa meidän virkamiehistä on hyvin joustavia ja seisovat vaikka päällään, että saavat jonkun asian hoidettua, et esimerkkinä vaikka tämmönen, et kaks eri laitosta ja sama ongelma, henkilö on kuntoutuksessa ja hänellä tulee käräjät, et hänen pitäis osallistua videon kautta käräjille mitenkä hoidetaan. Toinen laitos oli aivan jotenkin kriisissä ja, että ei tämmöstä pysty ei apua mitenkä tämmösiä ei ois ikinä pitäny ja toisessa oli rikosseuraamustyöntekijä, joka hyppäs autoon tietokoneen kanssa ja meni sinne kuntoutuslaitokseen ja avas läppärin ja siellä pidettiin käräjät. (F1_ta)

Samoihin aikoihin hankkeen kanssa RISEssä oli meneillään useita muutoksia. Yksi oli siirtyminen uuteen tiimityömalliin, joka aiheutti epäselvyyttä ulkopuolisten sijoitusten näkökulmasta. Yksi haastateltava selitti, vastuut eri toiminnoista oli aiemmin jaettu eri työntekijöiden kesken. Tämä tarkoitti sitä, että rikosseuraamusesimiesten vastuulle kuuluivat ulkopuoliset sijoitukset. Uudessa tiimimallissa sen sijaan ”kaikki tekevät kaikkea”:

[Vankilan nimi] ulkopuolisia sijoituksia on hoitanu pääosin päihdetyöntekijä tai erityisohjaaja. Eliikä se, kun on niitä muutoksia, että kuka tekee ja miten tekee ja missä tekee. Niin se tavallaan, et ku tässä mallissa ikään kuin tähän sitte osallistettaisiin paljon valvontahenkilökuntaa, jotka tekisivät sen alkuhaastattelun ja tavallaan jo sen alkuohjauksen siitä. Ja siitä eteenpäin sitte, kuka sitä tekiskään, niin se semmonen malli ei tällä hetkellä oo istutettavissa tänne sen resurssipulan vuoksi. Ja sitte se, että ku tää uusi tiimimalli hakee vielä paikkaansa, että kuka ja mitä ja mitenkä tekee, niin sitte se, että. Tai sitte, että millä osin esimerkiks rikosseuraamustyöntekijät on mukana. (E1_ta)

Välineet

Toiminnan välineiden (Engeström, 2015) keskeisimmät haasteet liittyivät RISEn viestintään ja näkyvyyteen yhteiskunnassa. RISEn katsottiin olevan tuntematon siviilitoimijoille, eikä esimerkiksi internet-sivujen sisältöä faktatietoineen organisaatiosta pidetty riittävänä tunnettavuuden lisäämiseksi. Todettiin, että olisi hyödyllistä avata esimerkiksi kuntouttavaa toimintaa tai vankilan sisäistä työskentelyä organisaation ulkopuolisille toimijoille. Organisaatorajoja ylittävän verkostotyön näkökulmasta tiedonpuute voi olla yhteistyötä ehkäisevää:

Ja sit ihan käytännön seikka, että mitä kautta ja miten vois olla yhteydessä vaikka vankilan sosiaalityöntekijään. Eihän kaikki voi tietää, kuka missäkin vankilassa on sosiaalityöntekijä. Mutta sen tiedon löytäminen, kun sä ulkoapäin yrität, niin kyllähän se saattaa sit jäädä siihen, ettei kerta kaikkiaan löydä, että mihin pitäis olla yhteydessä, tai miten. (E1)

Tämän lisäksi RISEä verrattiin kolmannen sektorin toimijoihin, joiden edustajia on aktiivisesti mediassa keskustelemassa ajankohtaisista ilmiöistä mediassa. Ehdotuksena toivottiin aktiivisempaa osallistumista yhteiskunnalliseen keskusteluun:

Jotenki se Risen ääni puuttuu kokonaan. Ja silloin, ku ite tuli tänne töihin, niin mä tajusin, että tää on ollu sellanen organisaatio, vaik mä oon ite täl alal, tai sosiaalipuolel työskennelly, ni en mä oo täst kyl mitään tienny. Et ne on ollu mulle vaan vankiloita. (A1)

Yhteiskunnallisen näkyvyyden myötä RISEn tunnettavuus lisääntyisi ja todennäköisesti edesauttaisi verkostotyön kehittämisessä. Yksilöiden verkostoituminen eri toimijoiden kanssa ei ole riittävää, vaikkakin erittäin tarpeellista. Edellä mainitut näkökulmat nousivat esiin ensimmäisellä haastattelukierroksella. Vuoden 2022 haastatteluissa kuvailtiin vahvistuneita suhteita keskeisiin toimijoihin, jotka vaikuttavat myönteisesti myös RISEn näkyvyyteen.

4.4. RISE ja keskeiset verkoston jäsenet

Sakkovankien ulkopuoliseen sijoitukseen osallistuva verkosto (rinnakkaiset toimintajärjestelmät) menee kattavasti läpi yhteiskunnan palvelujen, pitäen sisällään valtion, kunnan, kolmannen ja yksityisten yritysten toimijoita, mikä tekee prosessista haastavan. Verkoston jäsenien liittyminen sakkovankien palvelujärjestelmään ei kuitenkaan tapahdu vain ”yhdellä sormennapautuksella” kuten yksi haastateltava totesi. Tämä eittämättä tarkoittaa sitä, että toiminnan kehittäminen vaatii erityisponnisteluja. Toisella haastattelukierroksella monet haastateltavat kuivailivat yhteistyön myönteistä kehittymistä:

Nyt tuntuu, että ollaan ihan siinä pisteessä, että se on semmoista vähän jo arkipäiväistäkin. Sanotaan nyt vaikka semmoinen kuntayhteistyö tuntui silloin alkuunsa tosi takkuiselta ja tahmealta ja vähän, että eihän tästä nyt tule yhtään mitään. Mutta nyt se on sitten taas siinä pisteessä jos semmoinenkin, että ihan arkipäivää ilman mitään suurempia ongelmia se tänä päivänä toimii. (D1_ta)

Ruohonjuuritason työntekijöiden verkostoitumisen ei katsottu yksistään olevan riittävää vaan myös ylimmän johdon pitäisi sitoutua luomaan yhteyksiä keskeisten tahojen kanssa:

Et se, sit se, paljon on sellasia asioita ehkä, mihinkä ei välttämättä itekään pysty vaikuttamaan. Just joku poliisiyhteistyö, ulosottolaitosyhteistyö, niin mun mielestä ne pitää lähteä ensin siltä ylemmältä, organisaatioiden ylimmältä taholta, ja sieltä sitten valumaan alaspäin. (L1_ta)

Johdon sitoutumisen tärkeyttä tukee sekin näkökulma, että mahdolliset vallitsevat jäykät rakenteet, kontrollia ja hierarkia ovat jossain määrin ristiriidassa luottamusta, lojaaliutta ja sopeutumiskykyä painottavan verkostomaisen työn kanssa (Yiaska, 2014). Tämä jännite tekee toiminnasta haastavan.

Yhteistyön tärkeys erityisesti moniammatillisesta näkökulmasta nousi esiin keskusteltaessa keskeisistä yhteistyökumppaneista. Yksi haastateltavista kuvaili moniammatillisen verkostoitumisen haasteelliseksi ja näki myös yhteistyöhön liittyviä ongelmia RISEn sisäisessä organisaatiokulttuurissa:

Olen joka käänteessä korostanut semmoista moniammatillista ja verkostoitumisen merkitystä ja tässä hankkeessa se on hyvin korostuneessa roolissa. Kun puhutaan vangeista ja nimenomaan lyhytaikaisista vangeista ja sitten kotikuntien kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Niin sitä ei vaan yksinkertaisesti mikään toimija voi yksin tehdä ja se vaatii semmoista luottamuksellista ja avointa moniammatillista verkostoitumista. Ja se tässä työssä on mun mielestä se kaikista tärkein asia. Ja siihen tässä nyt on pyrittykin, että sitä kehitettäisiin ja parannettaisiin ja se ei ole mikään helppo asia. Valitettavan usein kun puhutaan isoista niin valtion kun kuntienkin organisaatioista, niin se semmoisen uudenlaisen ajattelun vieminen eri toimijoille, niin on aika hankalaa. (...) Se on uusi asia ja kyllä välillä törmännyt aika kovaakin siihen, että se ei ole myöskään mikään helppo asia. Se on jotenkin niin pinttynyt tässä meidän hallintokulttuurissa tällainen siiloajattelu. (C2_ta)

Haastatteluissa tuotiin moninaisesti esiin erilaisia hyväksi koettuja käytäntöjä ja toimintatapoja kuin myös myönteisiä näkemyksiä kehitteillä olevaan toimintaan. Joillain haastateltavilla oli kokemusta vastaavasta sijoitustoiminnasta aiemmilta vuosilta, toisilla kattavat verkostot ja kontaktit aiemmista työpaikoista, jotka auttoivat kehittämistyössä:

Mulla on aikasempaa työkokemusta hankkeista ja sitten laajasta verkostotyöstä, et se oli minulle nyt niin kun tosi suuri apu se minun aikasempi toimintatapa. Ja se, että kun puhutaan tietysti useammasta toimijasta ja nimenomaan verkoston yhteisistä tavoitteista niin se, että miten hirveen kaukana eri toimijat on ollutkin vielä tänä vuosikymmenillä niin toisistaan, että sitä jokainen on piipertänyt sitä omaa sarkaansa, on tehty monia suunnitelmia ja kuitenkin niitten suunnitelmien tavoitteet saattaa olla aivan erit eli tuota siinä on jotenkin, että miten sais yhen suunnitelman alle kaikkien toimijoiden ja saa asiakkaan tavoitteet. (N1_ta)

Niin sitä on ollut valmiiks, koska kuntayhteistyö koko Suomen alueella, niin mä oon tehnyt sitä viimisen jo 20 vuotta, mutta tiiviisti viimeiset kaks vuotta. Kyllähän se helpottaa, että on tutut ihmiset joka paikas ja näin, niin löytää ja osaa kysyä niiltä. (M1_ta)

Yksilöiden verkostot avoimet kommunikointikanavat ovat myönteisiä asioita toiminnan kehittämisen näkökulmasta, mutta pitkällä aikavälillä ne eivät ole kestäviä. Jotta prosessista tulee pysyvä, edellyttää se strukturoitua ja systemaattisia toimintatapoja, jotka menevät läpi organisaation. Johdon rooli on tässä merkityksellinen kuten jo aiemmin mainittiin. Laurila ym. (2021) myös

painottavat, että vankien kuntoutus on tavoitteellista toimintaa, joka edellyttää tehokasta viestintää ja vuorovaikutusta onnistuakseen ja varmistaakseen sujuvan yhteydenpidon eri toimijoiden kesken.

Ensimmäisellä haastattelukierroksella kolmeksi tärkeimmäksi yhteistyökumppaniksi ulkopuolisen sijoittamisessa nostettiin, vankiterveydenhuolto, kunnat ja päihdekuntoutuslaitokset. Toisella kierroksella huomiota saivat enemmän myös kolmannen sektorin toimijat sekä ulosottolaitos. Näitä viittä toimijaa tarkastellaan tarkemmin seuraavissa osioissa.

Vankiterveydenhuolto

Vankiterveydenhuollosta vastaa sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa toimiva Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Ensimmäisellä haastattelukierroksella ulkopuoliseen sijoitukseen liittyviä haasteita vankiterveydenhuollon kanssa ei haastatteluissa ilmennyt. Yksi haastateltava kuitenkin totesi, että keskusteluissa vankiterveydenhuollon kanssa oli nousut esiin sen vaikeudet hahmottaa omaa rooliaan ulkopuolisessa sijoituksessa ja erityisesti siihen liittyvissä vastuuasioissa. Esimerkkinä annettiin vankien status vankilan ulkopuolella. Tämän lisäksi mahdolliset yllättävät kulut prosessin aikana olivat huolestuttaneet vankiterveydenhuoltoa. Tämän tyyppisistä haasteista ei keskusteltu enää toisen kierroksen haastatteluissa, mutta yleisesti kokemuksista ja näkemyksistä vankiterveydenhuollon roolista ulkopuolisissa sijoituksissa keskusteltiin jonkin verran. Todettiin että mitä enemmän sakkovankeja tai lyhytaikaisvankeja sijoitetaan ulkopuoliseen kuntoutukseen, sitä enemmän se helpottaa vankiterveydenhuollon poliklinikoilla tehtävää työtä.

Haastateltavat kokivat että, yhteistyö vankiterveydenhuollon kanssa oli sujunut pääasiassa hyvin. Yhden haastateltavan näkemys oli, että sen kanssa tehty yhteistyö ”on ihan loistavaa” mukaan lukien yhteinen toiminnan kehittäminen. Toinen haastateltava painotti alueylilääkäriin roolia yhteistyön onnistumisessa.

Haasteellisissa tapauksissa todettiin kontaktien ja keskustelujen auttavan toiminnan kehittämisessä:

Tässä oli yks kaveri, joka oli sakkovanki, jonka piti nopeesti lähteä. Ja sitten siinä oli aika paljon kysymysmerkkejä. Ja sitten se yhteistyö ei toiminu poliklinikan kanssa, tai poliklinikka ei jotenkin reagoinu siihen. Ja sitten alko semmonen puhuminen, että nyt ne taas jotain eivät huomioi, tai joku tämmönen näin. Niin, sit mä kävelin vaan sitten poliklinikalle käymään sen keissin läpi. Ja sit se laukes. (...) kun näitä väärinymmärryksiä ja näitä kun ne korjaantuu, niin sit sitä mukaanhan se aina paranee se toiminta. (B2_ta)

Laajemmasta näkökulmasta kysymyksiä herätti sosiaali- ja terveysministeriön rooli vankilan ulkopuolisten sijoitusten kehittämisessä. Yksi näkemys oli, että tieto uudesta toimintamallista, siihen liittyvistä ohjeistuksista ja yhteistyön tärkeydestä RISEn kanssa ei ollut saavuttanut ruohonjuuritasoa sen tärkeydestä huolimatta:

Ja tosiaan en tiää, miten, millä tasolla STM:ssä on näitä asioita käsitelty. Mutta tuntuu, et ei sielläkään oo. Tai he ovatkin suoraan sanonukin, että he [vankiterveydenhuolto] on vähän tietämättömiä tästä (...) meidän kautta se tieto heille tästä koko hankkeesta tai yleensäkin tästä toimintatavasta, et mikä on hallituksen linjaus, että pitää ulkopuolista sijoittelua lisätä. (G1)

Siinä on pikkusen vankiterveydenhuollon kohdalta menty perse edellä puuhun. No, siinähan alun perin oli ilmeisesti tarkoituskin, että vankiterveydenhuolto olis ollu alusta asti mukana tässä projektissa. Ja se olis ollu hyvä. Mut sit siihen tuli jotain politiikkaa väliin. Ja vankiterveydenhuoltohan jättäyty tästä pois heti alkuunsa. Ja sitten tässä projektin jo kuluessa tuli havainto, että he ovat erittäin tärkeä toimija tässä, että niitä täytyy ottaa mukaan. Ja vankiterveydenhuolto itekin huomasi, että ei he voi jättäytyä tästä pois. Ja sit he on tullu tähän vähän takaoven kautta, tää on mun käsitys. Ja se on hyvin ylhäältä ohjattu se projekti. Että tavallaan poliklinikat on vähän sivuutettu siinä, jotka on kuitenkin ne keskeiset toimijat. (...) Ja nyt se, he ovat hämmentyneitä, kun heille tungetaan nyt ylhäältä jotain uutta tehtäväkuvaa ennestään jo olevaan kaaokseen. Ja ei tää heitä ehkä kuitenkaan hirveesti sillä lailla työllistä tai mitään ylitsepääsemätöntä ole. Mutta ehkä se, miten se on sinne markkinoitu ja miten ne on tavallaan jätetty paitsioon, niin se aiheuttaa sen hämmennyksen. (B2_ta)

Laajemmasta työjaollisesta näkökulmasta se miten vankiterveydenhuolto on järjestetty, sai kritiikkiä. Yhden haastateltavan mukaan sen sijaan että vankiloissa on valtion järjestämä terveydenhuolto, olisi tarkoituksenmukaisempaa hyödyntää kunnallisia palveluita. Vertailukohteeksi hän antaa Norjan mallin, jossa vankien terveydenhuolto on kuntien vastuulla. Tällöin vangit ovat muiden kuntalaisten kanssa yhdenvertaisia asiakkaita ja saavat samat palvelut kuin muutkin kuntalaiset. Tuotiin esiin, että tulisi hylätä vanha pinttynyt ajattelutapa siitä, että vankeja ei osattaisi hoitaa siviilisairaaloissa ja -vastaanotoilla koska he ovat niin vaikeahoitoisia:

Ja sitä, että kun mun mielestä tää on ihan hassu ajattelutapa, et meillä ihan hirveesti on meidän henkilöstössä siis sitä, että vankilapsykologi ajattelee että nää on niin vaikeita, ettei kukaan tavallinen psykologi osaa hoitaa meidän asiakasta. Kun eihän se mun mielestä pidä välttämättä paikkaansa ollenkaan, että koska jotenkin unohtuu aina se, että silloin kun ihminen on vankilassa, niin se on vaan pienen jakson siellä omaa elämäänsä, kun se hänen elämänsä kuitenkin on ihan jotain muuta kokonaisuudessaan. Että se, että jos ihminen on vankiasiakas, niin ei se nyt oo yhtään sen kummosempi kun silloin, kun se ei oo vankilassa. (J1_ta)

Kunnat

Yksi keskeinen esiin noussut haaste kuntien kanssa oli ulkopuolisten sijoitusten raskaus. Päätökset maksusitoumuksesta ja palvelutarpeen arvioinnista saattavat kestää jopa viikkoja, tarkoittaen sitä, että vanki on jo saattanut vapautua ennen kuin päätökset saapuva. Usein tapauksissa missä kunta maksaa vangin päihdekuntoutuksen, kunta haluaa itse tehdä kuntoutustarpeen arvioinnin. Tämä kuitenkin eroaa RISEn periaatteista, joiden mukaan sen työntekijät tukeutuvat omaan arvioonsa kuntoutustarpeesta.

Yksi haastateltava puhui palveluarvioinnin ”takaperoisesta järjestyksestä” ja nosti esiin aiemmissa keskusteluissa esiin tulleen kysymyksen siitä, miten ja milloin arviointi tulisi tehdä. Vastauksena hän esitti toiminnan suunnittelua yhdessä kotikunnan kanssa. Ongelmia voi kuitenkin aiheuttaa se, ettei vangilla ole nimettyä sosiaalityöntekijää ja että sosiaalityöntekijän vastaanotolle pääsy voi olla tavoittamattomissa resurssien vähäisyyden vuoksi. Haastateltava totesi, että työjaollisessa ratkaisussakin on haasteensa. Nimetty sosiaalityöntekijä voi vaihtua useammankin kerran ennen kuin päästään keskusteluyhteyteen. Henkilökunnan vaihtuvuuden näkökulmasta haasteiksi nousevat tiedonkulun varmistaminen ja prosessin sujuminen ja kysymys siitä olisiko rakenteellinen ratkaisu

kuitenkin parempi. Tiedonkulkua ja henkilökunnan vaikeaa tavoitettavuutta kunnissa pidettiin yhtenä keskeisenä ongelmana. Yksi haastateltavista kuvaili säännöllistä yhteydenottoa kuntien toimijoihin mahdollistaakseen sujuvan palvelupolun vangeille:

Mä oon pyrkinyt kuntayhdyshenkilölistaa sekä aikuissosiaalityön että päihdepalvelujen osalta pitämään yllä, päivittämään. Kysyn aina tietyin väliajoin, että mitä kuuluu, onko tullu yhteydenottoja. Ja sit, jos sieltä syystä tai toisesta tulee e poissaoloilmoitus tai et viesti palautuu, niin kyl mä yritän lähtee esimiehiltä kyselee, että kuka tätä RISE-yhteistyötä jatkaa. Koska sit aattelee sitä asiakkaan saamaa palvelua kuitenkin, et ku me toivotaan, että se kunta on mukana näissä sijotteluissa, ja se, että se jatkumo sinne kunnan päihdepalveluihin, aikuissosiaalityö, asumispalveluihin ois sen vankeusajan jälkeen, et kaikil asiakkail ois yhdenvertanen mahdollisuus jatkaa sitä työskentelyä sen päihdeettömyyden kanssa, tai mikä se sit ongelma siinä kohtaa tai työskentelytarve siinä vapautumisen vaiheessa on (A1_ta).

Joissain kunnissa kerrottiin olevan periaate, että heidän asiakasryhmillensä ei ole ”ohituskaistaa” vaan että kaikki asiakkaat ovat saman arvoisia. Jonot palveluihin voivat olla pitkiä, eikä joustoa siis ole, ”puolen vuoden jonot ja that’s it” kuten yksi haastateltava totesi. Lyhytaikaisten vankien kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että heidän ei ole mahdollista päästä palvelujen ja kuntoutuksen piiriin. Kuntien omien toimintatapojen uskottiinkin aiheuttavan haasteita yritettäessä sovittaa niitä vankiloiden toimintatapoihin ja tavoitteisiin. Haastateltavat kuvailivat myös hyvin erilaisia käytäntöjä kuntien välillä liittyen siihen maksavatko he ulkopuolisesta kuntoutuksesta vai eivät.

Haasteet liittyen vankeihin palvelujen käyttäjinä nostettiin esiin haastatteluissa. Todettiin että rikosseuraamusasiakkaat ovat asiakasryhmä, mitä monikaan palveluorganisaatio ei lähtökohtaisesti haluaisi asiakkaakseen. Vankeihin liittyy paljon ennakkoluuloja eikä kaikilla ole kokemusta vankien kanssa työskentelystä:

Siihen on törmänny, hämmästyntykin, että itse on ajatellu, että sosiaalityön puolella rikosseuraamusasiakkaat on tuttu ryhmä, mutta sekään ei välttämättä ole niin. Tää on kuitenkin niin marginaalinen ryhmä, että kaikilla ei ole kokemusta. (E1)

Tästä keskusteltiin myös toisella haastattelukierroksella:

Mulla on semmonen käsitys, et siellä se suhtautuminen vaihtelee. Joissain niissä hoidetaan hirveen hyvin, ja joissain sitten taas koetaan, että ei haluta tehdä heille mitään. Tässä hankkeessahan mun mielestä on sillei, kyllä, et jos sais sen kunnan sosiaalityön ihmisen, tai kuka siitä hänen siis, asiakkaan kokonaishallinnasta vastaa, jos sen sais ymmärtämään, et miten hyvä paikka vankila on puuttua ihmisen elämäntilanteeseen, koska usein niitä ihmisiä on hirveen vaikeeta tavoittaa muualla. Ja sitten kun vankilassa ne on siäl läsnä, ne on koko ajan tavoitettavissa, ja sit ne on selvin päin. Ja sit se on muutenkin monelle, saattais olla semmonen hyvä pysähtymispaikka miettiä omaa tulevaisuuttaan. Et se olis hirveen hyvä aina, jos ne kunnan ihmiset sais ymmärtämään sen, että miten tärkeeta olis tehdä meidän kanssa hyvää yhteistyötä, vaikkei se sit ehkä heti tuottais tulosta. Mutta saattaa se sit joskus myöhemmin ehkä tuottaa tulosta. (J1_ta)

Ja toinen varmaan iso on se kunnat ja niiden suhtautuminen tällä hetkellä tähän kaikenlaiseen kehitystyöhön. Mutta etenkin rikostaustaisten päihdeongelmaisten asioiden hoitaminen kun ei koskaan ole ollut mikään kuntien ykkösprioriteetti. (A2_ta)

Aiemmin päihdekuntouksen parissa työskennelleen haastateltavan näkemys oli, että kunnat ovat alkaneet enenevässä määrin suosia päihdekuntoutuksen avohoitoa laitoshoidon sijaan. Tämän katsottiin tarkoittaneen harvempia tarjottavana olevia laitospaikkoja sakkovangeille.

Toisella kierroksella haastateltavilla oli enimmäkseen hyviä kokemuksia kuntayhteistyöstä ja verkostoitumisesta:

Parhaimmat yllätykset tai asiat on ollu sellasia, et me ollaan jotenkin onnistuttu myymään nää sisällöt aika monissa kunnissa ja jopa sellasissa isoissa kaupungeissa, jossa ajatellaan, et on vähän ehkä kankeammat rakenteet. Meillä esimerkiksi vaikka nyt [kaupungin nimi] oli ensimmäisiä, jotka tarttui tähän ja sieltä esimerkiksi sosiaalipalveluista lähdettiin faktiivisesti meihin ottamaan yhteyttä, et lähetään suunnittelemaan sitä rangaistusaikaa. Toki olin vuoden päivät jo ennen kyseisen kaupungin kanssa yrittänyt vähän löytää, et missä me saataisiin sitä yhteistyötä tiivistettyä, mut tää hanke oli sellanen, et se oikeestaan konkretisoi sellasta, et asiat ei jääny juhlapuheen tasolle. (...) kyllähän se on sitten tuottanu kunnan näkökulmasta, et heijän palveluiden piiriin on tän rangaistusajan jälkeen tullut asiakkaita, jotka ehkä välttämättä muuten ei olisi tulleet (K1_ta)

No, aika mukavasti nyt tämmöseen aiempaan kokemukseen verraten, niin nää kotikunnat on lähteny tähän yhteistyöhön, et se on tosi kiva juttu. (E1_ta)

Haasteita toimintamallin kehittämisessä aiheutti samaan aikaan perusteilla olleet hyvinvointialueet:

Joo on ja on järjestetty yhteisiä työpajoja ja kyllä se on huomattavan paljon parantunut. Nyt tietysti sitten oman mausteensa tähän tuo sitten tämä hyvinvointialueiden synnytyks samanaikaisesti. Eli kun kunnilta poistuu tämä sosiaali- ja terveystoimi ja sen myötä myös nämä päihdepalvelut sinne alueille. Niin se tuo meille semmoisen oman mausteensa tähän työhön. Aika monessa kunnassa on tällä hetkellä semmoinen Stand by tilanne eli odotetaan, että se hyvinvointialue sieltä tulee ja kunnilta loppuu tavallaan se vastuu ja sitten velvollisuus sitä järjestää. (A2_ta)

RISE oli ottanut kuitenkin aktiivisen roolin valtakunnallisessa muutostilanteessa ja pyrkinyt osallistumaan hyvinvointialueiden valmistelutoimintaan ja näin levittämään sanaa vankiloista.

Päihdekuntoutuslaitokset

Ensimmäisellä haastattelukierroksella todettiin, että kaikki kuntoutuslaitokset eivät välttämättä ole halukkaita ottamaan asiakkaita lyhyille muutaman viikon kuntoutusjaksolle, jolla ei usein ole vaikuttavuutta. Tämän lisäksi vankistatuksella olevien kuntoutujien katsottiin olevan haastava asiakasryhmä ja sopivien vankien seulominen ulkoiseen sijoitukseen voi olla vaativaa:

Meillä ei oo niin intensiivisen valvonnan päihdehuoltolaitoksia kuin mitä vankila on intensiteetiltä valvonnassa, niin se aiheuttaa sen, että eihän näistä kaikki siellä pysy. Ja se taas aiheuttaa yhteiskunnallisesti hiukan haasteita, kun vanki, jonka pitäisi olla vankilassa, vaikka onkin sakkovanki, on tuolla tekemässä uusia rikoksia, niin se ei ihan mee yks yhteen. (C3)

Toisaalta katsottiin, että kuntoutuslaitokset eivät ole vankilaosastoja ja vankien lukumäärä tulisi pitää niissä suhteellisen pienenä. Yksi haastateltava arveli, että 30–40 paikan hoitolaitoksessa sopiva vankimäärä olisi kaksi. Toisella haastattelukierroksella edellä mainitut haasteet jäivät vähemmälle huomiolle. Haastateltavat kokivat sijoitusten sujuvan pääasiassa hyvin:

Päihdehoitolaitoksethan kauheen mielellään hoitaa meidän asiakkaita. Ja ne ei koe mitään ongelmaa siinä, et onks se vanki tai ei. Ne on tottuneet siis siihen, et heillä, asiakaskunnassa on muutenkin paljon ihmisiä, jotka on ollu joskus vankilassa. Ja se ei oo siis sillei sen kummempaa. Et mun mielestä se yhteistyö on kyl päihdehoitolaitosten kanssa ollu hirveen hyvää. (J1_ta)

On hyvin sujunutta, yhteistyötä, ja sitte on sellasta, että on tullu jotaki sellasta, et mikähän tässä on [ongelma], niin sitten niitä on käyty niitä keskusteluita ja avattu niitä asioita. Koska alkuunhan nää kuntoutuslaitokset rajasi, osa, että ei meillä voi olla ku kaksi kerrallaan esimerkiks vankiasiakkaita. Mutta kyllä se on tässä ny jo pyyhkiytyny jalkoihin tässä. Kyllä se määrä on sitte isompi. Mut se tahtoo olla vähän se, että vaikka usealle kuntoutuspaikalle vankiasiakkaat on tuttuja ja on kokemustakin, mutta kyl se saattaa vielä herättää vähä sellasta, että vähä suhtaudutaan varovaisesti. Ja sit tavallaan se, että mä olettaisin näin, että se myöski vähän niin ku normalisoituu tavallaan se ajatus siitä, et se nyt, et onko siviili- vai vankiasiakas. Ja on ainaki joskus tullu palautetta semmostaki, että sitten tavallaan se tuo ryhtiä vähän koko porukkaan, ku siellä tukipartio käy sitte tapaamassa. Että siin on, monenlaisia vaikutuksia voi olla. (E1_ta)

Ensimmäisellä kerralla viestintä koettiin haasteelliseksi kuntoutuslaitosten kanssa, vaikka niillä olisikin kokemusta vankien kuntouttamistoimissa. Erityisesti peräänkuulutettiin ennakoivaa viestintää RISEen päin tapauksissa, joissa sijoituksen keskeytys oli näköpiirissä. Vastaavia haasteita ei noussut esiin enää toisella kierroksella.

Jonkin verran pohdittiin vankiloiden erilaisia käytäntöjä, jotka heijastuvat päihdekuntoutuslaitosten rutiineihin ja aiheuttivat hämmennystä:

Mut on ne kyllä hirmu kivasti on jotenkin yhteistyö kyllä. Tietysti oon omiin korviin kuullu, että ne vähän ihmettelee, et vankiloilla on hyvin erilaisia käytäntöjä, et samassa kuntoutuslaitoksessa saattaa olla yhtä aikaa eri vankiloista vankeja ja sitten voi olla jotenkin vaikka todella outoja kellonaikoja, että vankila soittaa valvontapuheluita tyyliin myöhään illalla tai näin ja ovat vähän silleen tietysti toivovat semmosia yhtenäisiä käytäntöjä. (F1_ta)

Useimmat haastateltavat nostivat esiin huolen paikkojen riittävydestä, joka oli ollut haaste jo ennen sijoitettavien määrän lisääntymistä. Yhtäältä haasteita aiheutti kasvavat kuntouttavien määrät:

No, tuo on meillä vähän ollut palkona ne paikkojen riittävyydet. Tietysti viime vuonna oli täytäntöönpanokielloin vuoksi sen verran vähemmän sijoitettavia. Mutta silloinkin jo aika ajoin näyttäytyi siltä, että paikat on täynnä. Niin sitä keskustelua on vähän käyty, että miten nyt tänä vuonna, kun ei ole täytäntöönpanokielloa ja oletettavasti sakkovankeja alkaa nyt tulemaan huomattavasti enemmän, että riittääkö paikat. Mutta sen nyt sitten aika näyttää. Sen mukaan sitten vaan täytyy toimia, miten paikkoja on. (D1_ta)

Ja sitten yksi haaste on tietysti se, että sitten kun volyyimia on kasvatettu, niin sitten alkaa olla tilannetta, että juuri tänäki aamuna, ku on soiteltu päihdekuntoutuspaikkoja, niin täyttä on. Elikkä sitte, vaikka oltas poluttamassa ja olis halukkuutta, niin sitten haasteita voi tulla juuri sen kautta, että onko juuri siihen kohtaan sopivaa paikkaa vapaana. (E1_ta)

Toisaalta kilpailutuksen katsottiin rajoittavan huolestuttavasti kuntoutuspaikkojen määrää:

Päihdekuntoutuslaitoksia on Etelä-Suomen alueella kilpailutettu viis. Ja sitten jos laajennetaan sitä 300 kilometriin sädetä, niin sitten niitä tulee toki paljon lisää. Mut sit tulee logistiset ongelmat. Et nyt niitä yksinkertaisesti niitä paikkoja on kovin vähän. Ja ne ovat pirun kalliitakin vielä. (...) Kyl se, nii, mutta se voi olla, että jos aatellaan, että tässä on viis paikkaa ja ne voi ottaa jotain tyyliin kerrallaan, veikkaisin jotain kahta kolmea, niin eihän niitä ole kuin parikymmentä paikkaa. Ja sitten kuitenkin, jos nytkin puhutaan, että sakkovankeja tulee ens vuoden aikana 700... Nii, niin sehän tarkoittaa, että jos niistä pystyy yhtä aikaa kuntoutuksessa olemaan se parikymmentä, ja yks kuntoutus kestää kaks kuukautta, tai kuukaus kaks, niin eihän se ratkase tätä ongelmaa. (B2_ta)

Mahdollisuus sijoittaa vankeja pidemmällä oleviin kuntoutuslaitoksiin pidettiin yhtenä vaihtoehtona, mutta vähäisten resurssien vuoksi kuljetus kauemmaksi voi osoittautua hankalaksi.

Kilpailutuksen myötä kuntien ja kuntayhtymien omistamat kuntoutuslaitokset jäivät pois palveluntarjoajien joukosta. Katsottiin että kilpailutus poissulki päihdekuntoutuspaikkoja, joiden kanssa oli pitkään tehty yhteistyötä kuin myös se rajoitti tarjolla olevia päihdekuntoutusmuotoja. Osalla haastateltavista oli kriittinen näkemys esimerkiksi Minnesota-hoidosta, jonka ei katsottu olevan paras moniongelmaisille sakkovangeille:

Ja sit kaks paikkaa on, jotka tarjoo ainoastaan Minnesota-mallista hoitoa. Ja jos aatellaan tätä meidän asiakasryhmää, sakkovankeja varsinkin, niin Minnesota-mallinen hoito ei oo heistä suurimmalle osalle semmosta, mitä mä ajattelisin pitkäaikaisen päihteiden käytön jälkeen. Siinä asiakkaalle on kyl pitäny jo päässä tapahtuu sit aikamoinen prosessi ennen ku sinne lähtee. Et tää on ollu sillai siinä kilpailutukses ehkä sit vähä semmonen ongelma, että ei oo ollu sitte enempää tääl meidän alueella näit laitoksii. (A1_ta)

Ja toinen juttu, mitä mä nyt ehkä omasta kokemuksestani vähän vierastan, on se, että niistä yli puolet, pohjautuu Minnesota-malliin, ja se taas ei sovellu kuin pienelle osalle päihdeongelmaisia. (B2_ta)

Valinnanvaran katsottiin edesauttavan kuntoutukseen sitoutumista, mitä taas kilpailutus ei tästä näkökulmasta välttämättä tue:

Että asiakaslähtöisesti jos lähetään, ett kyllä se parantas kummasti sitä kuntoutuksen onnistumista, jos sillä asiakkaalla olis joku valinnanvara ja vois vähän itekin vaikuttaa siihen, että mihin hän menis kuntoutumaan. (...) Niin, hänhän oikeestaan voi tehdä sen valinnan vaan se, että kiinnostaako häntä Minnesota-hoito vaiko eikö. (...) Ja sekin itse asiassa sekinhän jo karsiutuu oikeestaan siinä pois, että mikä hänellä on päihdekäyttö ja lääkitys. (C2_ta)

Muutkin haastateltavista totesivat päihdekuntoutuslaitoksia olevan rajoitetusti tietyille päihteille riippuvaisiksi tullee vangeille, joka osaltaan rajoitti oikean laitoksen löytämistä:

Mut mä ite aattelen, et ku on viis laitosta ja yks tarjoo ainoostaan päihdekuntoutusta asiakkaille, jotka on opioidikorvaushoidossa, niin sehän luo sitte aikamoisii jonoja tähän yhteen paikkaan. (A1_ta)

Ja sitten esimerkiksi korvaushoito on sellanen, että korvaushoidossa olevat asiakkaat ei käy kaikkiin paikkoihin. Tai PKV-lääkityksellä [pääasiassa keskushermostoon vaikuttava lääke] olevat. Ja sitten tietysti se, että jos ajatellaan, että se on kuitenkin aikamoinen, vaatii työtä siltä asiakkaalta se kuntoutus, niin silloin se soveltuvan paikan valinta on tärkeä. Sit, jos se ei tunnukaan sellaiselta, mitä on ehkä ite ajatellu tai jotenki ei sovi siihen omaan tapaan, ku paikat on profiililtaan erilaisia, niin silloin ne riskit siihen keskeyttämiseen myös kasvaa. (E1_ta)

Varsinkin nää, joilla on korvaushoito, niin heille on vaikeeta löytää paikkaa ja sit on just meidän lähipaikoissa sit se, et sit joudutaan jonottamaan paikkaa, jolloin sit kun on kyse lyhyestä tuomiosta ni sit se saattaa olla, et se tuomio jo kerkii loppumaan ennen kun henkilö pääsee sinne päihdekuntoutuslaitokseen, että ne on ollu aika täynnä. (H1_ta)

Yhden haastateltavan mukaan sijoitusten keskeytyksiä on ollut yllättävän vähän ja yhdeksi vaikuttavaksi tekijäksi hän mainitsi juurikin sen, että vangit sijoitetaan heille sopivaan kuntoutuslaitokseen:

Sitt taas sijoituslaitoksiinkin, niin kyl ne on mun mielestä ne sijoitukset mennyt hyvin. Ja hirveen vähän tullut mitään ongelmii tai keskeytyksii. Ja se on ollut sellainen yllätys, ja se on ollut aika iso merkitys sillä, et me ollaan kyllä hirveen paljon pyritty profiloimaan vankeja myöskin siitä näkökulmasta, että mikä kuntoutuslaitos palvelee heidän tarvettaan. Koska sillä on iso merkitys, et me tunnetaan ne kuntoutuslaitokset, et jos on vähän vetäytyvämpi vanki, niin en mä sitä hirveen ryhmä semmoseen, missä pitää hirveesti sitoutuu ryhmiin ja koko ajan olla, et sit ettii sellasta välimallii, et mikä palvelee hänen tarkoitustaan, et sillä ollaan paljon pystytty vaikuttamaan. (M1_ta)

Kolmannen sektorin toimijat

Ensimmäisellä haastattelukierroksella kolmannen sektorin toimijat lähinnä mainittiin useasti keskeisiksi yhteistyökumppaneiksi, mutta toisella haastattelukierroksella heidän roolistaan keskusteltiin yksityiskohtaisemmin.

Haasteellisena pidettiin sitä, että erityisesti pääkaupunkiseudulla on runsaasti tarjolla kolmannen sektorin toimijoiden palveluja, jolloin ongelmaksi muodostuu koordinointi eri toimijoiden välillä. Muualla Suomessa ongelmana voi taas olla kolmannen sektorin organisaatioiden puute. Nostettiin myös esiin, että kolmas sektori on ollut perinteisesti joustava ja sitä on ollut suhteellisen helppo sitouttaa RISEn toimintaan.

Lähes kaikkien asunnottomien todettiin olevan rikosseuraamuslaitoksen asiakkaita ja näin ollen asuntotoimijat ja asunnottomuushankkeet nostettiin tärkeiksi verkoston jäseniksi. Ongelmaksi vankien näkökulmasta mainittiin, että suurimmissa kaupungeissa asunnon saanti ei välttämättä ole helppoa, varsinkaan jos henkilöllä on vuokratimerkintöjä.

Kolmannen sektorin roolin tärkeyttä painotettiin erityisesti sakkoon tuomittujen tavoitettavuudessa. Yhteydenottojen määrän kerrottiin myös kasvaneen voimakkaasti hankkeen aikana, joka on auttanut ennakoita valmistelemaan päihdekuntoutusta:

Nyt näyttäytyy siltä, että se tulee lähinnä päihdekuntoutuspaikkojen tai kolmannen sektorin kautta, se sana kiertää. Tai siis se vaihtelee, että vähän eri kohdassa rikosseuraamusaluetta. (...) Se tulee sitte itse yhteyden otettuna tai sitte sieltä kolmannen sektorin puolelta nää, ketkä tulee sitte siviilin kautta. (E1_ta)

Jos on vaikka sakot mennyt muuntoon, niin se yhteydenotto mullekin saattaa tulla vaikka Sininauhan yömajasta, et sieltä ilmoitetaan, et meillä on nyt tämmöinen tää, et voitko tulla. Ja kaheksalta aamulla tapaan sitä [tuomittu] ennen ku se lähtee täältä. (M1_ta)

Jotkut haastateltavista toivat esiin, että tiedottaminen toiminnasta kolmannelle sektorille on ollut aktiivista ja tuloksellista.

Ulosottolaitos

Tapauksissa missä vanki ei ole tullut vankilaan poliisin tuomana, korostettiin yhteistyön virittämisen tärkeyttä ulosottolaitoksen kanssa jo ennen tuomitun vankilaan tuloa. Tämän lisäksi yhteistyötä syyttäjän kanssa pidettiin tärkeänä.

Toisen kierroksen haastatteluissa tuotiinkin useasti esiin yhteistyön lisääntyminen ulosoton kanssa, jonka kuvailtiin muuttuneen sujuvaksi alkuvaikeuksien jälkeen. Keskeisessä asemassa parantuneeseen yhteistyöhön oli kommunikointi ja yhteydenpito ulosottoviranomaisiin:

No, ulosotto tietenkin yhtenä sidosryhmänä näitten sakkovankien osalta, että sinne on sitä yhteistyötä saatu nyt luotua. (...) Niin se on ollu yllättävän sujuvaa sit kuitenkin, vaikka jossain kohtaa ku ulosottoon päin ku soitteli, niin ne oli ihan pihalla, et kuka sä oot, mitä sä haluat, miks sä soitat mulle. Mutta nyt on ylläpidetty sitä puhetta, niin meil oli, just viime viikolla oli hirveen hyvä palaveri ulosoton kanssa. (A1_ta)

Ulosoton kanssa ollaan nyt tän hankkeen puitteissa tehty paljon yhteistyötä. Et me ihan uudistettiin se meidän ulosoton ohje, että silloin jo kun tää muuntorangaistus tulee ulosottoon, niin siellä kun sitä asiakasta tavataan, niin et ne vois jo siellä kertoa sitten, että tämmönenkin mahdollisuus on olemassa kuin tää kuntoutus tän vankilan sijaan. (J1_ta)

Yksi haastateltavista kuvaili sakon muuntoprosessin monimutkaisuutta ja kuinka yhteisillä tapaamisilla ulosoton kanssa sitä oli saatu selkiytettyä:

Hankalaksi koettiin varmaan tietysti yleensä se sakon muunto -prosessi. Se oli kaikille varmaan semmoinen aika mystinen juttu, että miten se sakko liikkuu ulosotossa ja Oikeusrekisterikeskuksessa. Ja milloin se sitten laitetaan täytäntöön ja milloin se sitten tulee RISElle se tieto. Mutta sitäkin helpotti sitten, meillä oli muistaakseni parikin ulosoton kanssa loppuvuodesta semmoista yhteispalaveria, missä tätä asiaa selviteltiin. Ja ulosotollakin itseasiassa oli iso organisaatiomuutos, että se on heillekin vähän semmoista uutta toimintaa ja miten toimitaan. Mutta kovasti tuommoiset helpottaa tietysti, kun on niitä

yhteispalavereja ja yhteydessä ollaan sitten puolin ja toisin. Niin mä koen, että ne on nyt helpottanut ehkä sitä epätietoisuutta mikä on vallinnut sitten vähän kaikilla. (D2_ta)

4.5. Tulevaisuuden näkymiä

Haastateltavien pohdinnat rikosseuraamusalan tulevaisuudesta olivat pääasiassa myönteisiä. Yksi haastateltava kuvaili tulevaisuuden näkymiä seuraavasti:

V: Niin, jos suhteutetaan pitkässä juoksussa siihen, mistä ollaan tulossa, niin jotenkin mulla on sillei positiivinen näkemys, että ajallisesti seuraavan 10–15 vuoden aikana olis nähtävissä nopeammin isompia muutoksia kuin mitä on viimeisen sadan vuoden aikana tapahtunu. Sillä tavalla Rikosseuraamuslaitoskin on kehittynyt aika nopeesti.

H: Eli sä näkisit tulevaisuuden jotenkin myönteisessä valossa.

V: Kyllä ehtottomasti, ehtottomasti nään. (L1_ta)

Haastateltavien esiin tuomat tulevaisuuteen liittyvät pääteemat olivat:

- sakkovankihankkeen tulevaisuus sekä sen vaikutus pitkäaikaisvankeihin
- vastuuvirkamiesmalli ja lähityö
- verkostotyö ja kansainvälisyys
- osaamisen kehittäminen
- digitalisaatio
- vankiryhmät ja heidän tarpeensa
- rangaistusten ja yhteiskunnan avoimuus

Sakkovankihanke

Sakkovankihankkeeseen liittyen kannettiin huolta siitä, miten toiminta jatkuu hankkeen loputtua ja siitä millaisia resursseja on käytettävissä. Jatkuvuuden kannalta kaksi haastateltavaa totesi:

En tiedä miten se saadaan tuonne sitten integroitua, mutta katsotaan. (...) ollaan niin kaukana kyllä. Tiedän sitten taas että joissain vankiloissa valvontahenkilöstö todella osallistuu siihen prosessiin ihan hyvinkin, mutta meillä ei vielä millään tavalla eli se hankalaa on. (D1_ta)

Ja että mitenkä se saadaan sitten työntekijöitten työkaluksi, ettei se ole projektityöntekijöitten varassa, vaan se, että se istuu oikeasti sitten sinne vakihenkilökunnan työkalupakkiin. (E1_ta)

Toinen hankkeeseen liittyvä huoli liittyi yhtäältä pitkäaikaisvankien ulkopuolisten sijoitusten vähyteen sakkovankihankkeen aikana, siitäkin huolimatta, että sen katsottiin olevan pitkäaikaisvangeille hyödyllistä. Toisaalta peräänkuulutettiin huomionkiinnittämistä niihin sakko- ja lyhytaikaisvankeihin, joita ei sijoiteta ulkopuoliseen päihdekuntoutukseen. Myös toive omien osastojen perustamisesta sakko- ja lyhytaikaisvangeille nostettiin esiin.

Vastuuvirkamiesmalli ja lähityö

Päivittäisen työn näkökulmasta haastateltavat keskustelivat verkostotyöstä, vastuuvirkamiesmallista (jokaisella vangilla omatyöntekijä, joka vastaa rangaistusajan suunnitelman toteutumisesta) ja lähityöstä (vartijan ja vangin välinen vuorovaikutuksellinen työ) jotka koettiin haasteellisina uusina muutoksina. Katsottiin että virkamiesmallin myötä osan henkilöstön työnkuva muuttuu mikä voi vaikuttaa alentavasti työssäjaksamiseen tulevaisuudessa. Lähityöhön suhtauduttiin myönteisesti, mutta oli epäilyksiä siitä, miten sen saa ajettua kaikkiin vankiloihin. Yksi haastateltava pohti, että lähityön sisään ajaminen vaatisi mahdollisesti oman kehittämisprojektinsa:

Kyllähän RISE:hän ajaa sitä, että vartijat tekis lähityötä ja näin. Sehän niitten on se visio, ja ne on hyviä visioita ja ihan kannatettavia sinänsä. Mutta kun nyt kun mä mietin tätä tämmösenä käytännön läheltä, että miltä se nyt näyttää toi arki ja mitä se vois olla lähitulevaisuudessa, niin, ja kun vankilat on niin kovin, kovin erilaisia, että se laajasti leviäisi. Varmasti joissakin taloissa on jo, onhan nyt jo siirretty tämmöseen, että on lähivartijat. (...) Toivoisin kyllä, että semmonen yhteistyö lisääntys. (...) Mä oon pikkusen epäileväinen. Siihen pitäs sitten olla ihan oma projektinsa melkein. (B2_ta)

Verkostotyö ja kansainvälisyys

Verkostotyön tärkeyttä painotettiin tulevaisuuteen liittyvissä pohdinnoissa ja katsottiin ettei RISE:ä tulisi nähdä erillisenä osana vankien palvelujärjestelmää vaan heillä tulisi olla siinä keskeinen rooli. Työskentelyä tiiviissä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa painotettiin. Yksi argumentti oli, että RISE tavoittaa sellaisia kansalaisia, joita muuten on hankala tavoittaa palvelutarpeista huolimatta. Vankien saavutettavuuden todettiin myös edistävän yhteiskunnan turvallisuutta. Yksi haastateltava painotti verkostotyön tärkeyttä vangin vapautuessa:

Me tiedetään, että vapautumisen jälkeisinä tunteina, vuorokausina, viikkoina ne riski kuolemalle, riskit uusiin rikoksiin ja syrjäytymiskierteen pahenemiseen on kaikkein korkeimmillaan. Niin, tällä tiiviimmällä verkostoyhteistyöllä laajemmin saadaan kyllä hienoja, hienoja, vaikuttavia vaikutuksia aikaan. (J2_ta)

Rikosseuraamusalan kansainvälistä verkostoitumista ja oppimista muiden maiden kanssa ja muilta mailta pidettiin tärkeänä samoin kuin suomalaisen tietotaidon levittämistä kansainvälisillä areenoilla. Ruotsalaiseen malliin viitaten yksi haastateltava pohti uudenlaista työnjako rikosseuraamusalalla.

Kuten vaikka nyt Ruotsissa on, että Rikosseuraamuslaitos sitten määrittäisi, jos tuomioistuimien tuomitsee yhdyskuntaseuraamukseen, niin Rikosseuraamuslaitos olis se viranomainen, mikä määrittäisi, et no mikä tarkemmin se yhdyskuntaseuraamus on, koska nythän meillä on myös vankeuden puolella hyvin laaja skaala siitä, että vankeudessa oleva ihminen, se voi olla valvotussa koevapaudessa, tai sit se voi olla sijoitettuna varmuusosastolle hyvin valvottuihin, rajoitettuihin olosuhteisiin. Et siinäkin, vankeuden puolellakin se skaala on, mitä RISE voi omilla päätöksillään päättää, hyvin laaja. Niin, ehkä se sama malli vois toimia yhdyskuntaseuraamuksessa. (J2_ta)

Osaamisen kehittäminen

Haastateltavat uskoivat rangaistusten suorittamisen siviilissä lisääntyvän tulevaisuudessa. Yksi haastateltavista korosti RISEn henkilöstön osaamisen kehittämisen ja koulutuksen tärkeyttä ja nosti esiin erityisesti siviilissä suoritettavien rangaistusten lisääntymisen ja siihen liittyvät osaamistarpeet suljetussa vankilassa:

Kun meillä on Suomessa kehitetty tätä seuraamusjärjestelmää sillä tavalla, että on erilaisia yhdyskuntaseuraamuksia, mitä siviilissä suoritetaan, niitähän on johdonmukaisesti lisätty. Ja se tarkoittaa sitä, että vankilaan päätyy ihmisiä, joilla näitä ongelmia on selkeästi kasautunut. Ja silloin me tarvitaan sitä osaamista myös. Näyttää myös tää vankilaväkivalta, jonkin verran näyttää tää järjestäytynyt rikollisuus, vankien välinen väkivalta. Jopa henkilökuntaan kohdistunut väkivalta vuosina. Et me tarvitaan tän tyyppiseen osaamista ja ymmärrystä, jotta me se meidän oma tehtävä yhteistyössä tarvittavien verkostojen kanssa osataan parhaalla mahdollisella tavalla sitten hoitaa. (J2_ta)

Järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja väkivaltaan liittyvien osaamistarpeiden lisäksi mainittiin projektinhallinnan osaamisen koulutus sekä verkostotyöhön ja sen kehittämiseen liittyvä koulutus. Verkostotyöhön ja erityisesti ammattien väliseen yhteistyöhön liittyviä osaamistarpeita on raportoitu myös kansainvälisessä vankilatutkimuksessa. Erityisesti tarvetta yhdessä tekemiseen, yhdessä oppimiseen kuin myös näiden oppimiseen on nostettu esiin (DeHart & Iachini 2019; Hean et al., 2017; Hean et al., 2021; Melnikov, 2017; Winship et al., 2019).

Haastattelujen aikana vankiloissa oli aloitettu päihdetyön foorumi päihdetyötä tekeville. Foorumin tavoitteena on kehittää vankilan sisäistä kuntoutusta ja odotuksena on myös, että foorumin toiminnan pystytään kartoittamaan jatkossa erilaisia osaamistarpeita. Kuntoutukseen liittyen toivottiin kuntoutustyön substanssiosaamisen tukemista kuin myös toiminnallisia sisältöjä ja menetelmiä kuntoutustyöhön. Esimerkkinä annettiin traumaorientoitunut työskentelyote, perusosaaminen mielenterveysongelmista kuin myös kriisi- ja traumataustasta. Osaamisen kehittämisen katsottiin parantavan työntekijöiden ja vankien vuorovaikutusta ja kohtaamisia luoden turvallisen ympäristön.

Vankien mielenterveysongelmat on kasvava trendi, joka edellyttää tiivistä yhteistyötä valvontahenkilöstön ja mielenterveystyöntekijöiden kanssa. Norjassa tehdyssä tutkimuksessa tutkittiin vankilan vartijoiden näkemyksiä eri ammattien välisestä yhteistyöstä. Tulokset osoittivat, että vartijat kokivat heillä olevan merkittävästi vähemmän yhteistyötä mielenterveysammattilaisten kuin sairaanhoitajien ja sosiaalityöntekijöiden kanssa (Hean et al., 2021). Muissa tutkimuksissa on esitetty, että vankilan vartijat kokevat roolinsa olevan lähempänä terveydenhuollon ammattilaisia kuin poliiseja, toisin kuin usein luullaan (Crawley, 2004; Baldwin, 2021).

Digitalisaatio

Digitaalisuuden katsottiin lisääntyvän vankiloissa ja vaikuttavan vankilan toimintaan monilla tavoin. Yksi ajankohtainen muutos oli haastattelujen aikaan tulossa oleva uusi asiakastietojärjestelmä. Sen myötä asiakaspöytä kuvailtiin muuttuvan eri toimijoiden yhteiseksi prosessiksi. Tietojärjestelmän toimivuus käytännössä mietitytti joitakin haastateltavia:

Ja sit toi uus asiakastietojärjestelmä, että se on sen jälkeen yhteistä prosessia, et se ei oo enää sellasta, et yhdyskuntaseuraamustoimistosta tehdään ransu, ja sitten sitä katsotaan tai ei katsota, ja täydennetään tai ei täydennetä, vaan sit se on yhteinen prosessi, mikä pakottaa toimintaan, niin mä aattelin, et se on semmonen iso kysymys. (M1_ta)

Etäyhteyksien käytön uskottiin lisääntyvän ja todettiin muun muassa COVID-19-pandemian myönteisesti lisänneen digitaalisten välineiden käyttöä työssä. Toiveena olikin, että välineet ja toimintatavat jäisivät elämään myös jatkossa.

Vankien osalta digitalisaation kehitystä pidettiin pääasiassa hyvänä ja toivottavana kehityssuuntana. Yksi haastateltava painotti sen tärkeyttä vankien yhteiskuntaan integroitumisen näkökulmasta.

Ja hyvä, että tuleekin [digitalisaatio], koska suuri osa yhteiskunnan palveluistahan toimii jo nyt verkossa, niin se on ihan järjetöntä, että sitten vangit on tiputettu siitä pois. (B2_ta)

Kansainvälisen tutkimusten mukaan digitaalisten välineiden käyttö lisää vankien hyvinvointia ja itsenäisyyttä, joka puolestaan tukee yhteiskuntaan integroitumista. Vähemmän ymmärrystä on siitä, vähentääkö teknologia vankien kontakteja ihmisten kanssa (Burns, 2013; Johnson & Hail-Jares, 2016).

Vankiryhmät ja tarpeet

Vangeista sekä heidän ongelmistaan keskusteltiin paljon. Todettiin että nuorten vankien määrä samoin kuin päihdeongelmien moninaisuus ja mielenterveysongelmat ovat kasvaneet aiheuttaen haasteita myös tulevaisuudessa. Haastateltavat eivät juurikaan tuoneet esiin vankilassa tapahtuvaa päihteiden käyttöä, joka maailmanlaajuisesti on kasvusuunnassa. Tutkimuksen mukaan yksi kolmesta vangista on käyttänyt huumeita ainakin kerran vankilassaoloaikana (UNODC, 2019). Aiempi tutkimus tukee myös näkemystä, että vangit ovat enenevässä määrin moniongelmaisia (Lutze, 2014; Wuolijoki ym., 2011; Allison ym., 2017; Melnikov, 2017).

Haastateltavat pohtivat kuntoutuksen tilaa vankiloissa ja toiveena oli lisätä kuntouttavaa toimintaa osaksi vankilan arkea. Ehdotettiin omien osastojen kehittämistä päivittäisen tuen tarpeessa oleville vangeille ja esimerkkinä annettiin kasvava määrä ADHD-diagnoosin saaneita tai oireita osoittavia vankeja. Tämän lisäksi odotettiin muutoksia vankien ammatillisen kuntoutuksen sisältöihin niitä tarkemmin erittelemättä.

Rangaistusten ja yhteiskunnan avoimuus

Avoimien täytäntöönpanojen uskottiin kasvavan tulevaisuudessa ja siihen liittyen toivottiin asenteiden muutosta yhteiskunnan tasolla vaikkakin sen todettiin olevan hidasta:

Ett tää on kyllä semmonen iso ehkä asennemaailmanmuutoskin koko yhteiskunnassakin, et ei tää oo vaan Risen muutos, vaan yleensäkin, et mennään kohti avoimempaa. Kyllähän tää haastaa koko yhteiskuntaa muuttumaan ja muuttamaan niitä käsityksiä tästä asiakasryhmästä, et samalla lailla kuin päihdeongelmaisista. (M1_ta)

Muutoksen todettiin olevan tärkeä vankien ja entisten vankien näkökulmasta, erityisesti heidän integroimisensa osaksi yhteiskuntaa:

Ei meidän tarvi laittaa näitä enää yhteiskunnan ulkopuolelle, me ollaan laitettu jo, he on siellä ihan omalla toiminnallaan. Miten me saadaan heidät osaksi yhteiskuntaa, niin se on mun mielestä aina se haaste, et sitä meidän pitää miettiä, et he ei oo enää mitään sellaisii, ketkä laittaa johonkin sivuun, vaan et osaksi yhteiskuntaa. (M1_ta)

4.6. Odottamaton tutkimustulos

Kiinnostava ja tärkeä tutkimuksen sivutulos oli naisvankien tarpeet ja epätasa-arvoinen asema vankiloissa. Teeman tärkeyttä puoltaa se, että se nousi odottamattomasti esiin myös tämän projektin Suomen tutkimuksesta erillisessä Norjan tutkimuksessa. Norjan aineistossa todettiin naisille suunnattujen palvelujen osaamisen kehittämisen olevan rajoitettua ja miesvankien olevan tässä suhteessa etuoikeutetummassa asemassa kuin naisvangit.

Suomen haastatteluissa tuotiin esiin naisten keskeyttävän päihdekuntoutus useammin kuin miesten. Taustalla oleviksi tekijöiksi arveltiin se, että naisvangeilla on traumataustaa moninkertaisesti verrattuna miesvankeihin ja että heidän rikos- ja päihdeongelmaproblematiikkansa on monikerroksisempaa kuin miehillä. Haastatteluissa todettiin myös rikollisen kulttuurin olevan moninkertaisesti kovempaa naisille kuin miehille.

Yksi haastateltava kuvaili Suomen olevan jälkijunassa nais erityisen työn suhteen, ja viittasi nykyisen oikeusministerin sanoihin liittyen Suomessa olevaan tasa-arvoharhaan vankien suhteen. Perinteisesti on siis virheellisesti ajateltu, että se mikä on hyödyllistä miesvangeille, auttaa myös naisvankeja. Hämeenlinnan uuden naisvankilan myötä on nais erityisen työn osaamisen kehittämiseen kuitenkin panostettu. Tämä odottamaton tutkimustulos voidaan tulkita tarpeeksi tutkia ja kehittää edelleen nais erityistä työtä vankiloissa.

5. Yhteenveto

Tutkimustulokset (1–4) on koottu alla olevaan taulukkoon, jonka jälkeen esitetään tutkimuksesta nousseita toiminnan jännitteitä. Lopuksi esitetään päälinjat tulevaisuuden näkyymiin liittyvistä tuloksista.

	ONNISTUMISIA, HYVIÄ KOKEMUKSIA	HAASTEITA
1.Yleiset näkemykset		
Kehittämistyö	<ul style="list-style-type: none"> - Yleisesti ottaen onnistunutta - Uusia keskustelun avauksia - Uusia toimintatapoja - Eri yksiköiden yhteistyö vahvistunut - Asiakasprosessi vahvistunut 	
Ulkopuoliset sijoitukset		<ul style="list-style-type: none"> - Vaikuttavuus - Taloudellisuus - Tarkoituksenmukaisuus

2.Osaaminen		
Tarpeet	Ei tarvetta lisäkoulutukselle	- Tarvetta lisäkoulutukselle - Koko organisaatiotason osaaminen kyseenalaista
Informaali oppiminen	Hyvä tapa oppia	- Huoli työhyvinvoinnista - Liian itsenäinen työote
Yhteisöllinen oppiminen ja yhteistyö	Hyvä tapa oppia	- Valvontahenkilöstön poisjääminen - Edistäminen edellyttää aktiivista keskusteluyhteyttä - Yhteisöllisyyden oppiminen voi vaatia koulutusta
Jatkuva oppiminen, ketteryys, kokeilukulttuuri, ratkaisukeskeisyys	Onnistuneita kokeiluja runsaasti	Hierarkiaan tottuneissa organisaatioissa haasteellista ja sisäänajo aikaa vievää
3. Ulkopuolinen sijoittaminen toimintana		
Vangit työn kohteena	- Hyödyllinen suurimmalle osalle vangeista - Verkostotyö lisääntynyt hyödyntäen vankeja - Tuomitut enemmän tietoisia kuntoutusmahdollisuuksista ennen vankilaan tuloa - Ennakollinen valmistelu onnistunutta, mikä lisännyt sitoutumista kuntoutukseen - Mahdollisuus oman elämän reflektointiin turvallisessa ympäristössä - Tuttu työntekijä helpottanut vankilaan tuloa - Väliinpuotoajia saatu kuntoutuksen piiriin	- Haasteita kuntoutuksen motivaation selvittämisessä - Kuntoutuksen ajoituksen nopeus - Vangit eivät aina ymmärrä kuntoutuksen vaativuutta - Kielteiset asenteet vankeja kohtaan
Säännöt ja normit	- Lainsäädännölliset ongelmat virittivät vuoropuhelua oikeusministeriön kanssa lain tulkinnasta ja lainsäädännön päivittämisestä - Työntekijät sitoutuneita sijoitusten aloittamiseen	- Lainsäädäntö luotu pitkäaikaisvankien näkökulmasta - Lainsäädäntö rajoitti toimintamallin kehittämistä - Viiden päivän sakon maksuaika - Paikkakuntakohtainen epätasa-arvo (päihdeseulat, kustannusvastuut) - Epätietoisuus hankkeen tavoitteista (määrällinen vai laadullinen) - Hankkeen tavoitteiden muuttuminen - Työkulttuuri ja haluttomuus sijoitusten aloittamiseen; prosessi työläs
Työnjako	Henkilökunnan motivaatio ja joustavuus työskennellä yli työnjaollisten rajojen	- Vartijoiden kolmivuorotyö ja vapaat hankaloittavat sijoitustoimintaa - Alueellinen itsenäisyys

		<p>kehittämistoiminnassa</p> <ul style="list-style-type: none"> - Projektityöntekijöiden erilaiset roolit eri alueilla - Projektityöntekijöiden liian itsenäinen rooli - Virkatyön ohella tehty hankkeen vetäminen (valtakunnallinen vastaava) - Valtakunnallisen vastaavan ja kehityspäällikköjen välisen työnjaon epäselvyys - Uuden tiimityömallin haasteet
Välineet	Hankkeen aikana kommunikointi muiden toimijoiden kanssa lisääntynyt	RISE näkymätön yhteiskunnassa; tarve avata sen toimintaa viestinnän kautta
4. RISE ja keskeiset verkoston jäsenet	<ul style="list-style-type: none"> - Yhteinen toiminta vakiintunut - Omat aiemmat ja nykyiset verkostot auttoivat työn etenemisessä 	<ul style="list-style-type: none"> - Johdon osallistuminen verkostoitumiseen - Uudenlaisen toiminnan aloittaminen ja ajattelun vieminen eri toimijoille hidasta
Vankiterveydenhuolto (VTT)	<ul style="list-style-type: none"> - Onnistunut yhteistyö, jossa alueylilääkärin rooli tärkeä - Kommunikointi auttanut RISEN ja VTT:n välillä 	<ul style="list-style-type: none"> - Oman roolin hahmotus sijoitustoiminnassa - Vankien status vankilan ulkopuolella - Yllättävät kustannukset - Sosiaali- ja terveysministeriö ei alusta alkaen suunnittelemassa toiminnan aloittamista - Ruohonjuuritason työntekijät aluksi tietämättömiä hankkeesta - VTT:n erillisyyys RISEstä haasteellista; kuka osaa hoitaa vankeja
Kunnat	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnat lähteneet mielellään mukaan toimintaan - Kunnat olleet aktiivisia RISEN suuntaan - Säännöllinen yhteydenpito auttanut toiminnassa - Palvelujen piiriin saatu asiakkaita joita aiemmin ei ole saavutettu 	<ul style="list-style-type: none"> - Päätöksien, maksusitoumuksien ja palvelutarpeen arviointien saanti voi kestää - Henkilökunnan vaikea saavutettavuus - Tiedonkulku - Vankiasiakkaat ei-toivottuja - Avohoidon suosiminen
Päihdekuntoutuslaitokset	<ul style="list-style-type: none"> -Hoitavat mielellään vankeja -Yhteistyö onnistunutta -Sopivan kuntoutuksen löydyttyä keskeytyksiä vähän 	<ul style="list-style-type: none"> - Ei halukkuutta lyhyille kuntoutusjaksoille - Vangit haastava asiakasryhmä - Vain rajattu määrä vankeja yhdessä laitoksessa - Viestintäongelmia - Sopeutuminen vankilan toimintatapoihin ja valvonta-aikoihin - Paikkojen riittävyys, joita kilpailutus rajoittanut - Laitoksissa hoitomuotoja jotka

		eivät tarkoituksenmukaisia - Tietyille päihderiippuvaisille hoitoa tarjolla rajoitetusti
Kolmannen sektorin toimijat	- Joustavia ja sitoutuvia verkoston jäseniä - RISEn tiedottaminen on tuottanut tulosta yhteistyön tukemisessa - Tavoittaneet tuomittua ja ohjanneet RISEen	
Ulosottolaitos	Yhteistyö edistynyt	

Taulukko 1. Yhteenveto tuloksista (1–4)

Yhteenvetona voi todeta, että kehittämistyö koettiin suuressa määrin onnistuneeksi havaituista haasteista huolimatta. Empiirisestä analyysistä nousi viisi laajemman tason jännitettä, jotka tulisi ottaa huomioon RISEn toimintaa kehitettäessä nyt ja tulevaisuudessa. Nämä liittyvät osaamisen kehittämiseen ja oppimiseen, verkostoitumiseen ja yhteistyöhön sekä kehittämistoimien laajuuteen. Jännitteet ovat osittain myös päällekkäisiä.

Osaamisen kehittämisen ja informaalin oppimisen näkökulmasta jännitteet olivat seuraavanlaiset:

- itsenäinen ote työhön ja oppimiseen – organisaation rooli oppimisen tukemisessa
- ei-perinteinen ketterä oppiminen – hierarkkiset ja siloutuneet organisaatorakenteet

Verkostoitumiseen ja yhteistyöhön liittyvät jännitteet olivat:

- yksilön vastuu ja kontaktit – systeeminen verkostoituminen jossa johto mukana
- alueellinen kehittäminen – valtakunnallinen kehittäminen

Yleisesti toiminnan kehittämiseen liittyvä jännite oli:

- ylisektoraalinen kehittämisen tarve – yksipuolinen kehittäminen

Tulevaisuus

Rikosseuraamusalan tulevaisuutta pohdittiin monipuolisesti ja se nähtiin myönteisessä valossa.

Tulokset voidaan tiivistää seuraaviin teemoihin:

- sakkovankihankkeen kehittämistoimien jatkuminen, pitkäaikaisvankeja unohtamatta.
- vastuuvirkamiesmallin kuormittavuus sekä lähityön integroiminen päivittäiseen toimintaan.

Osaamisen kehittämisen haasteet:

- haasteelliset vangit kuten nuoret, päihdeongelmaiset, mielenterveysongelmaiset, väkivaltaiset vangit, järjestäytyneiden rikollisryhmien jäsenet.
- traumaorientoitunut työskentelyote ja perusosaaminen sekä mielenterveysongelmista että kriisi- ja traumataustasta.
- Verkostotyön ja projektinhallinnan osaaminen.

Kehityssuunnat:

- Verkostotyö ja kansainvälisyys lisääntyy.
- Digitalisaation kasvu sekä työntekijöiden että vankien näkökulmasta.
- Rangaistusten avoimuus lisääntyy; toive yhteiskunnan avoimesta suhtautumisesta vankeihin ja vapautuneisiin vankeihin.

6. Tutkimus- ja kehittämissuosituksot

Työelämän tutkimuksen, oppimisen ja työn kehittämisen näkökulmasta sakkovankihanke on ollut erittäin mielenkiintoinen tapaustutkimus. Paitsi uudenlainen kehittämistoiminta, myös muut samanaikaiset muutokset ovat haastaneet työntekijöitä heidän jokapäiväisessä työssään.

Haastateltavat kuvailivatkin oppimistoimintaansa kolmella toiminnan tasolla:

- Toimintaan mukautuminen, vakiinnuttaminen
- Haasteiden tunnistaminen prosessissa, työprosessien parantaminen
- Kehittäminen, toiminnan muuttaminen (Virkkunen & Ahonen, 2007)

Sakkovankihankkeeseen osallistuvat RISEn työntekijät toimivat siis kaikilla näillä tasoilla yhtä aikaa ja limittäin. Eri tasojen välillä liikkuminen on jo yksistään voi olla haastavaa yhden organisaation sisällä, erityisen monimutkaiseksi sen tässä kontekstissa tekee työskentely rajoja ylittävästi eri toimijoiden kanssa.

Tämä tutkimus on päässyt tutkimaan vain pientä osaa isosta kokonaisuudesta, mutta on toivon mukaan onnistunut raportoimaan havainnoista mitä RISE voi käyttää jatkossa toimintansa kehittämisessä.

Tutkimuksellisesta näkökulmasta on myönteistä, että RISEssä on tällä hetkellä meneillään sakkovankihankkeen seuranta- ja arviointitutkimus (2021–2025) joka keskittyy toiminnan vaikuttavuuteen. Tämän lisäksi RISE on avannut ovensa opinnäytetyöntekijöille, jotka lähestyvät sakkovankiproblematiikkaa eri näkökulmista.

Tämä tutkimus on tuottanut kaksi tärkeää tutkimus- ja kehittämissuositusta, joihin rikosseuraamusalan ja/tai vankilatutkimuksen tulisi tarttua:

- 1) Pitkittäistutkimus, joka kohdistuu lyhytaikaisvankien kanssa työskentelevien sekä RISEn henkilöstön että verkoston jäsenten kokemuksiin ja kehittämissuosituksiin. Vastaavanlaista tutkimusta, (pitkittäistutkimus organisaatorajoja ylittävästä toiminnasta ja sen merkityksestä yksilön rikosuralla) ovat jo ehdottaneet Laurila ym. (2021). Tämä sakkovankitutkimus on tuonut esiin vain RISEn työntekijöiden äänen.
- 2) Nais erityisen työn/palvelujen kehittäminen ja tutkiminen. Teema nousi vahvasti esiin odottamattomana tutkimustuloksena sekä Suomessa että Norjassa tehdyissä tutkimuksissa.

Lähteet

- Allison, S., Bastiampillai, T., Licinio, J., Fuller, D. A., Bidargaddi, N., & Sharfstein, S. S. (2018). When should governments increase the supply of psychiatric beds?, *Mol Psychiatry* 23, 796–800. <https://doi.org/10.1038/mp.2017.139>
- Arnold, H. (2016) 'The prison officer', in: Y. Jewkes, B. Crewe and J. Bennett (Eds.), *Handbook on Prisons*, (2: painos), Abingdon: Routledge.
- Baldwin, A., Harvey, C., Wood, E., Bloice, D., & Willis, E. (2021). Correctional officers as participants: Action research in prisons. *Action Research*, 19(3), 574–587. <https://doi.org/10.1177/1476750319895306>
- Bruhn, A., Nylander, P., & Johnsen, B. (2017). From prison guards to... what? Occupational development of prison officers in Sweden and Norway, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 18(1), 68-83. <https://doi.org/10.1080/14043858.2016.1260331>
- Burns, Ray (2013): Touch screen tablets for offenders' learning: Could this be a new tool for the probation service? *Probation Journal* 60 (3): 339-344.
- Cianciolo, P., & Zupan, L. (2004). Developing a Training Program on Issues in Aging for Correctional Workers, *Gerontology & Geriatrics Education*, 24(3), 23-38. https://doi.org/10.1300/J021v24n03_03
- [Crawley, E. M. \(2004\). Emotion and performance: Prison officers and the presentation of self in prisons. *Punishment & Society*, 6\(4\): 411-427. doi:10.1177/146247450404046121](https://doi.org/10.1177/146247450404046121)
- Davidson, M. L. (2016). A Criminal Justice System–Wide Response to Mental Illness: Evaluating the Effectiveness of the Memphis Crisis Intervention Team Training Curriculum Among Law Enforcement and Correctional Officers. *Criminal Justice Policy Review*, 27(1), 46–75. <https://doi.org/10.1177/0887403414554997>
- DeHart, D. & Iachini, A.L. (2019). Mental Health & Trauma among Incarcerated Persons: Development of a Training Curriculum for Correctional Officers. *Am J Crim Just* 44, 457–473. <https://doi.org/10.1007/s12103-019-9473-y>
- Engeström, Y. (2015), *Learning by expanding: An activity-theoretical approach to developmental research* (2nd copy), Cambridge University Press, Cambridge.
- Gendreau, P., Listwan, S. J., Kuhns, J. B., & Exum, M. L. (2014). Making prisoners accountable: Are Contingency Management Programs the Answer? *Criminal Justice and Behavior*, 41(9),1079-1102. <https://doi.org/10.1177/0093854814540288>
- Hager, P. (2011). Theories of Workplace Learning. In M. Malloch, L. Cairns, K. Evans and B. N. O'Connor (Eds.), *The SAGE Handbook of Workplace Learning* (pp. 17-31). London: Sage.
- Hean, S., Ødegård, A. and Willumsen, E., (2017) Improving collaboration between professionals supporting mentally ill offenders. *International Journal of Prisoner Health*. 13 (2) pp 91-104.
- Hean, S., Johnsen, B., Kloetzer, L-, & Kajamaa, A. (2021). *Improving interagency collaboration, innovation and learning in criminal justice systems: supporting offender rehabilitation*. London: Palgrave Macmillan. <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/50409>

- Ilyenkov, E. (1982) *The Dialectics of the Abstract and the Concrete in Marx's Capital*. Moscow: Progress.
- Jaspers, S. Ø., Jakobsen, L. M., Gadegaard, C. A., Dyreborg, J., Andersen, L., & Aust, B. (2019). Design of a tailored and integrated violence prevention program in psychiatric wards and prisons. *Work (Reading, Mass.)*, 62(4), 525–541. <https://doi.org/10.3233/WOR-192888>
- Johnson, Robert & Hail-Jares, Katie (2016): Prisons and technology. General lessons from the American context. In Y. Jewkes, B. Crewe and J. Bennet (Eds. *Handbook on prisons*. New York, Routledge, 284-305.
- Kivivuori, J., & Linderborg, H. (2009). *Lyhytaikaisvanki. Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäntilasta ja rikollisuudesta*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Laurila, T., Linderborg, H., Tyni, S., Aaltonen, O.-P., & Lähteenmäki, N. (2021). Sakon muuntorangaistuksen kuntoutukselliset mahdollisuudet: Tutkimus sakkovangeista ja sakon muuntorangaistuksesta 2010-luvulla. *Yhteiskuntapolitiikka*, 86(2), 129-140.
- Leontyev, A.N. (1978), *Activity, consciousness and personality*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs.
- Liebling, A., Price, D., & Shefer, G. (2011). *The prison officer*. ProQuest Ebook Central. <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.uis.no>
- Lievesley, R., Winder, B., Norman, C., & Banyard, P. (2018). A Life Sentence in Installments: A Qualitative Analysis of Repeat Offending Among Short-Sentenced Offenders. *Victims & Offenders*, 13(3), 409-426. <https://doi.org/10.1080/15564886.2017.1354112>
- Lutze, F. E. (2016). Corrections Education at the Nexus of Science and Practice: A History of Conscience and Convenience in Achieving Professionalization. *Journal of Criminal Justice Education*, 27(4), 509-534. <https://doi.org/10.1080/10511253.2016.1186991>
- Maruna, S. (2016). Commentary: Time to Get Rid of the Skid Bid? What Good Are Short Stays of Incarceration? *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 665(1), 98-102. <https://doi.org/10.1177/0002716216632698>
- Melnikov, E. (2017). Nurses Teaching Prison Officers: A Workshop to Reduce the Stigmatization of Prison Inmates with Mental Illness. *Perspectives in Psychiatric Care*, 53(4), 251–258. <https://doi.org/10.1111/ppc.12165>
- Mäkitalo, J., & Launis, K. (2007). Häiriökuormitus - työn kuormittavuuden uusi muoto muuttuvassa työssä. Tapauksitutkimus vanhainkotityöstä. *Työ ja ihminen* 21(1), 70-90.
- Teece, D.J. (2018). Business Models and Dynamic Capabilities. *Long Range Planning*, 51, pp. 40-49.
- Scottish Government (2019). *Presumption against short sentences extended*. <https://www.gov.scot/news/presumption-against-short-sentences-extended/>.
- UNODC. (2019). *World drug report 2019* Retrieved from <https://wdr.unodc.org/wdr2019/>
- Vabø, M. (2006). Caring for People or Caring for Proxy Consumers. *European Societies*, 8(3), 403-422. <https://doi.org/10.1080/14616690600821990>
- Virkkunen, J. & Ahonen, H. (2007). *Oppiminen muutoksessa: Uusi väline työyhteisön oppimiskäytäntöjen uudistamiseen*. [Helsinki]: Infor.
- Virkkunen, J. & Newnham, D.S. (2013). *The change laboratory: A tool for collaborative development of work and education*. Rotterdam: Sense Publishers.

Vygotsky, L.S. (1978), *Mind in Society. The development of higher psychological processes*, Harvard University Press, London.

Winship, G., Shaw, S., & Haigh, R. (2019). Group supervision for prison officers: an orthopedagogical approach to emotional management. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 30(6), 1006-1020.
<https://doi.org/10.1080/14789949.2019.1673794>

Wuolijoki T., Vartiainen H., Aarnio J., von Gruenewald V., Lintonen T., Mattila A., Viitanen P., & Joukamaa M. (2011). Sakkovangit ovat vangeista sairaimpia ja huono-osaisimpia. *Suomen lääkärilehti* 44, vsk 66.

Yliaska, M. (2014). *Tehokkuuden toiveuni: Uuden julkisjohtamien historia Suomessa 1970-luvulta 1990-luvulle*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.

October 2022
ISSN 2387-6662
ISBN 978-82-8439-126-7
Report no. 122, University of Stavanger

University of Stavanger
N-4036 Stavanger
Norway
www.uis.no